

అమరుక కావ్యము

అమరుక కవి సంస్కృత కృతికి
అంధ్ర పద్యానువాదము

కావ్యతిర్థ, కవితావతంస
శ్రీ గట్టి లక్ష్మీ నరసింహ శాస్త్రి

సాహితీ సమితి
తెనాలి.

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తచి
ప్రథమ ముద్రణము....1943
ద్వితీయ ముద్రణము....1951

. కల్యాణి . ప్రెస్ . తెనాలి .

.

మిత్రుడు
మల్లాది దుర్గాప్రసాద్ కు
అంకితము

.

కృతి సమర్పణము

అమృతమయమ్ము కావ్యమిది, యయ్యదియే రుచివొందువిందుగా
సమరి, యమోఘధీమహితం లౌ సుమనస్సులకు నిషేవ్య; మో
యమృతమయూఖసన్నిభమహాయశః నీయెసలారుపేర్చి నీ
యమరిక సంకితం బయిన దన్న, రసాఢ్యమ కాక యన్నెమే!

నాయకు లన్న ముత్తైముల నాణెపుజాలునఁ జేర్చి, నాయకా
ఖ్యాయికవృత్తిసూచికల యచ్చపు మేలిగొనమ్ము లెచ్చగా,
నాయతిఁ గూర్పఁగాఁబడినయట్టిది గట్టినిబంధ మిద్ది, యా
చాయల ఛాయలం గనఁగఁ జాలిన దీలలి, మేలు; మిత్రమా!

యమికులసార్వభౌముఁ డమరావనినాథునిమేనఁ జొచ్చి, తాఁ
దమిమెయి, శేంకరుం డగుచు, దర్పకదర్పకలావిలాసముం
గ్రమమున నబ్బెసించి, తగుకాలమునకొ రచియించినట్టి కా
వ్యమ యిది యంద్రు కొండ; అది వట్టిది వట్టిది వట్టిదే సుమా!

*

ప్రస్తావన

౧

అమరుకళతకము జగత్ప్రసిద్ధము. మంచనమిశ్రుని భార్య శారదా దేవి కామకలను గూర్చి ప్రశ్నించినపిమ్మట, శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు, మరణించిన అమరుకమహిషాలుని కళేబరమున ప్రవేశించి, సమస్తభోగములు భోగించి, అశుభవరసిక్తుడై అమరుకళతకమును రచించె నని ప్రవాదము కలదు. ఇది ఏ విధమున నూహించినను తుచ్ఛము. అమరుకాఖ్యుడగు మహారాజుపేరు రాజవంశావళులలో కానరాదు. సర్వజ్ఞుడగు శ్రీ విద్యాశంకరులు కామకలను గ్రహించుటకై పరకాయప్రవేశము చేయనక్కరలేదు. అట్టి హేయకార్యము సంభవింపను లేదు.

“కవి రమరః, కవి రమరః, కవి రభినందశ్చ కాలిదాశశ్చ,
అన్యే కవయః కపయః, చాపలమాత్రం పరం దధతే.”

అని ఒకానొక రసికుడు చేసిన ప్రశంసలో, అమరుకాఖ్యుడగు కవి, ఉన్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈతడు వీప్రాంతమువాడో, ఎన్నడు వర్ణిలైనో, చెప్పట సాధ్యము కాదు. కాని, ధ్వన్యాలోకమున, తృతీయోద్ద్యోతమందు-

“ముక్తికేషు హి త్రబంధేష్వివ, రసబంధాభినవేశినః కవయో
దృశ్యంతే. తథా హ్యమరుకస్య కవే ర్ముక్తకాః శృంగారరస
స్యందినః ప్రబంధాయమానాః ప్రసిద్ధా ఏవ.”

అని ఆనందవర్ధనాచార్యుడు పలికినాడు. కావున, శ్రీ. శ. నవమ శతాబ్దికి పూర్వము అమరుకు డుండె నని సుస్పష్టము.

వామనాచార్యుని కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తిలో - “గ్రామేఽస్మిక్ పథికాయ . . .” అను అమరుకశ్లోకము నుదహరించుటచే, ఏతత్కవి శ్రీ. శ. అష్టమశతాబ్దికి పూర్వ డని ఊహింపవచ్చును. పురాతనత్వవేత్తలు కొందఱు శ్రీ. శ. ఏడవశతాబ్దిలోనే అమరుకు డుండె నని భావించినారు.

సర్వబంధమునకు గల ప్రతిష్ఠ పద్యసందోహముల కుండదు. కాని, “అమరుశతకే రేకః శ్లోకః ప్రబంధ శతాయతే” అను ఆభాణకము జగ ద్విదితము. అమరుశతకములో పద్యములు ముక్తకములు. ముక్తకము అన్న పృథు ఒకపద్యమునకు మఱొకపద్యముతో సంబంధము ఉండదు. గ్రంథ మంతయు ఇంచుమించుగా అట్లే యున్నను, గీగ, గీత; ఓగీ, ఓఓ; పద్యములుమాత్రము యగృకములుగా కానవచ్చుచున్నవి. కథానూత్ర మేమియు లేకున్నను, అమృతఘటికాప్రాయములు, శృంగారరసమయములు, అగు వీతన్ముక్తకసముచ్చయములకు గల స్వారస్యము, అన్యత్ర అగపడదు.

ఇందలి భావములు, రసములు, హృదయంగమము లగుటయే గాక, రచనయు రమణీయము. ఈకవి దశవిధకవులలో శిల్పి కూడ నగును. పరిశోధకులు, అమరుకుడు స్వర్ణకారు డని నిర్ధారణ చేసినారు. కావుననే ఇందలి వర్ణనములో సువర్ణత్వమే కాక, విశిష్టశిల్పము కూడ విస్పష్టముగా పొసగినది.

కార్దులవిక్రీడితమును రాజశేఖరుడు బాగుగా నడపినా డని ప్రతీతి. అమరుశతకములోని కార్దులములు, ప్రసన్నగంభీరములుగ నడచినవి. విశేష భాగము, కార్దులములనే నడపినను, హరిణీవృత్తముకూడ, ఈతనికి సరసముగ స్వాధీన మయినది. ప్రసిద్ధవృత్తము లనేకములు అమరుకమున ఆయాస్థానము లందు కర్ణరసాయనములుగా పొందుపరపబడినవి. కథానూత్రము లేకున్నను అమరుశతకమునకు మహాకావ్యత్వము సంగీకరింపవచ్చును.

౨

రమణీయమైన ఇట్టిశతకమును శ్రీ గట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి రసబంధురముగా నాంధ్రీకరించినాడు. ఈయన, మహాపాధ్యాయులయొద్ద సంప్రదాయానుసారముగా సంస్కృతాంధ్రములలో నిశితపాండిత్యము సంపాదించి, సహజ కవిత్వానైపుణితో బహుగ్రంథములను సంస్కృతమునుండి ఆంధ్రీకరించు యున్నాడు. ఇంతకుబూర్వము, అమరుశతకమును అనేకులు తెలిగించి యున్నారు. వినను, ఈ అనువాదమందు విశిష్టత కలదు. మాతృకలోని రసభావము లేమాత్రము చెదరక, కొన్నియెడల పరిపుష్టములై ప్రసిద్ధాంధ్రవృత్తసరణిలో, సహృదయామోదకములుగా జాలువాచీనవి.

అమరుశతకములో, నూరు శ్లోకములే కలవు. కాని, కొన్ని ప్రతులలో అధికశ్లోకము లుండుటచేతను, సుభాషణావలిలో నూతనశ్లోకములు మఱికొన్ని లభించుటచేతను, నూక్తిముక్తావలి, శాఙ్కాధరపద్ధతులలోను, బౌచిత్యవిచార చర్చలోను, మఱికొన్ని శ్లోకములు లభ్యమగుటవలనను, దీనిని శతకము అనుటకన్న, కావ్యము అనుటయే సరస మని, అనువాదమడు, భావించి, అమరుకావ్యము అని తన అనువాదమునకు పే రిడినాడు.

ఈ అనువాదము, సహృదయసమ్మత మగు నని నా విశ్వాసము.

శివ శంకర శాస్త్రి

(సాహితీ సమితి సభాపతి)

సాహితీ సమితి

30. 10. 1951

అ మ రు క కా వ్య ము

జయతు జగద్విజయ నిజ
ప్రియసాయక శాణనస్ఫురిత మేచకతో
దయ నవమృగమదపత్రక
మయ రతిమదవత్సవోజమండల మతులమ్.

* * *

ఘనగుణకృష్టిబద్ధ ఖటకాముఖహస్త నట స్నఖాగ్రరు
జ్ఞునితగుణమ్ము, మంజరిత మంజుల పల్లవకర్ణపూర లో
భన విధుర భమ ద్భ్రమరవల్లభ విభ్రమభృ స్మనోజ్ఞ, మై
యను వగు సర్వమంగళదయామయవీక్షణమోముతామిముక.

ఉడుగని యుడుకున నుత్తిప్త మయ్యను,
దలిరాకుచేతులఁ దవులుకొనుచు;
న ట్టిటు సభిహత మయ్యను, బలిమిమైఁ
జేలాంచలమ్ములఁ గీలుకొనుచు;
నెఱి సపాస్తమ యయ్యు, నిడుదొపెన్నెఱివేణ
లార్ద్రాపరాధియ, ట్లంటుకొనుచు;
ననవేక్షితమ యయ్యు, నడుగుకెందామర
దోయిపై వ్రాలి, వే ద్రోవఁబడుచు;

లలి, సముద్గీర్ణబాష్ప ర్ఘల జ్వలాయి
 త నయనాబ్జతౌ త్రిపురశుద్ధాంతకాంత
 లం గవుంగిటఁ గొన్న కడంగరీయ
 హాయునిశరవహ్ని మీయఘ మడఁచి తుడుచు. ౨

ఏలా శ్రీశ గిరీశ ధాతృముఖు లిం? కవ్వేల మి మ్మేలు లీ
 లాలోలోల్లులితాలకమ్ము, పరినృత్యత్కుండల, మ్మాత్మభూ
 కేలిన్యత్యయతాంతమున్, మధుర, ముద్గీర్ణశ్రమాంభఃపృష
 త్పాలీమృష్టవిశేషకమ్ము, ప్రియకాంతాకాంతనేత్ర మ్మొగిన్. ౩

అలవారునలసత నావలితమ్ములు,
 వల నొప్ప వలపులయొలపు లన్న
 తీఁపితేనెలఁ దేఁపతేపకు నార్ద్రార్ద్ర
 ములు, ముకులీకృతములును సారె,
 నొకతెప్పపాటున కొప్పనంతల యభి
 ముఖములు, మునుకొని మొనయులజ్జ
 నాలోలతమములు, నయి, మూఁతలకుఁ బరా
 జ్ఞుఖములు, రసపూరపూరితములు,

హృదయనిహితభావాకూత మదను దెలిసి
 వెలికిఁ బ్రకటించుచున్నటుల్ వెలయువాలు
 చూపుకొఁపుల నిటు చూచుచుంటి, వెడఁద
 పొంగ, నేవుణ్యపురుషునో! ముద్దరాల!

కొనగోళ్ళ కొనవరించుకొం చురలునెక్కోల్లోన్న కన్నీరు, కొ
పన! నేడేల వగర్తు పూర కిటు! లేడ్వంగావలెకొ పూత్తుతుల్
మొనయం, ద్వత్విశునోపదేశవచనస్ఫూర్తికొ సునిర్విణ్ణుడై
యనుగుండెల్లుడనుప్రసాదమునమాధ్యస్థ్యముదాఁబూనినకొ.

కొలిపితి వీవె ప్రేమ, సుమకోమలికిం; జిరలాలనమ్మునకొ
నిలిపితి వీవె; నిర్ఘ్నుఁడ! నేఁ డిటు దుర్విధిచే నలీకముం
జలిపితి వీవె; చాటువుల సైఁపంగ రాని యమర్ష మారునే?
నలి నిఁక ముక్తకంఠకరుణమ్ముగ నేడుచుఁగాక నాతి తాకొ. ౬

ప్రణయినీ! వెలుపలిద్వారమ్ముచెంతన
నేల వ్రాయుచు నునుగాలివేలఁ,
బ్రాణవల్లభుఁ డదె వదనమ్ము నిల వంచి,
నిలబడియున్నాఁడు నీదయకయి;
యుడుగనివగలసముచ్చాననయనలు
నెచ్చెలుల్ కూడును నీ రెఱుంగరు;
చదువుసంతలుఁ దొంటిసంతసమ్మును మాని,
వనరెడుఁ జిలుకలు పంజరములఁ;

దరుణి! రుద్ధబాష్పాంబక ధ్మాయమాన
తత నిరంతరశ్వాస కదర్థమాన
మానితాధరస్ఫురణాది మన్యమాన
మానకల లంచుకించుక మాన వింక.

పొలఁతుక! వింటివే! పొలఁతులు వెలికి నే
 సుద్దియు నెఱుంగని ముద్దరాండ్రు;
 లోలో శతల్; వార లోలిఁ జెల్లు హరింతు;
 వారిత లయ్యుఁ దా రోవరు నిలువఁ;
 దోకొనువేదన దోదూయమానమా
 మానసమ్మున సుగ్ధి మ్రగ్గ మేలె;
 ఏల యీలలి విలపింతు పూరక? పాసఁ
 గింపఁబోకుము వారికిం బ్రయంబు;

కాంత! కాంతుఁ డాతఁడు నడికారువాఁడు,
 మేలిరూపసంపదవాఁడు, కేలిరతుఁడు;
 వశమునం గొని కర్కశ బర్బర ప్రి
 యప్రకరములచే విక్రయమునఁ బడఁడె!

౧

వలితాలోలమనోజ్ఞ బాహులతికాపాశంబునందున్ వయ
 స్యలమ్రమాలం గొని, చేర్చి సంజతతీనిన్ సంకేతమున్, దోసముల్
 వెలికిం జాటుచు నేడ్చునన్లుఁజెలిచే, లేనవ్వుతో, వెండి పా
 టిలనిట్లంచును, దాడితుండుమగవాఁడే ధన్యుడున్ మాన్యుడున్.

మరలకారొరొప్రవాసమేగియుఁబ్రయుల్? మానింపరోపొందు? పం
 దురి యిరీతిఁ గృశింపఁబోకు మని, యేనుం గంట నీ ర్వెట్ట, నే
 డైర, ప్రీడాజడతారకమ్ము నిపతత్పితాశ్రుక మ్మైన దృ
 క్సరణిన్ నన్లు, తెల్పె, భావిమృతి, నాశ్యామాంగియున్ నవ్వుతోన్

నెలఁతా! వంచితిఁదన్ముఖాభిముఖమా నెమ్మోముఁ; జూపంఁస్సులక
నెలయంజేసితిఁ; దద్వచోరతములొ వీనుల్ వడిక మూసితిక;
పులకల్ నిండిన చెక్కుటద్దములపైఁ బోఁ దుడ్చితిం జెమ్మటల్;
సలుపక నేర్తునికేమి? వే పగిలి ప్రీలక సాగె జోల మ్మిటుల్.

క్రమ్మరివత్తువా ప్రహరకాలమునక? నడిజామునక? బరా
హ్మమ్ముననే? దినాంతసమయమ్మున? నంచు, రచించె సంతరా
యమ్మును గొమ్మ, వాసరశతాప్య విదేశము పోవ నున్న నె
య్యమ్ములప్రాణవల్లభున, కశ్రుజలమ్ములఁ దోఁగుపల్కులక.

అద్దమరేయి భీమభయదాంబుదగర్జల నాలకించి, తాఁ
దద్ద కలంగి, యూర్చుచు, నెదం దలపోసి యనుంగుముద్దియం,
బెద్దగఁ గంత మెత్తి, విలపించెను పాంథుఁడు వేఁగుదాఁక; నా
ప్రాద్దున వానినిక వెడలఁదొబ్బిరి గ్రామమునుండి, తత్ప్రజల్.

అతిదూరమ్ముననుండియే సలిపినా వభ్యుద్గమం; బానతిక
నతశీర్షంబునఁ దాల్చినావు; లవముక శైధిల్యమే కానరా
దతివా! సస్మితదృష్టిమేలనమునం; దంతర్నిగూఢక్రూధా
తతపాపాణమనస్క! నీతెఱఁగు సంతాపంబు గూర్చెం గడుక.

పొలయల్కం దొడ్డి, నేవిలాసమునకై పొమ్మన్నమాత్రానఁ బూ
వులపాన్పుం డిగి, యాతఁడుం గతినుండై, పోయెంగదా? సిగ్గు లా
వలకుం ద్రోసి, మదీయచిత్తమనుకంపాహీను నవ్వానిని
దలఁచుం గ్రమ్మర; నేమి నేయఁగలదానం? దెల్పుమా నెచ్చెలీ!

తలి, ^{శి}శోర్యిన్ విని కూర్చుదంపతులసంఘంబులం, బ్రౌద్ధునం
 బలుమార్చెన్దలస్త్రాలఁబల్లుచిలుకన్, వామాంగి, లాలించి, యా
 పలుకుల్ మానిచె, బక్ష్వదాడిమఫలవ్యాజమ్మునన్, నోటఁ గ
 ర్ణలసన్నిర్మలపద్మరాగమణిఖండ మ్రొక్కరుం దుంచి, తాన్.

ఓయి ధూర్తుడ! యటు వోయి మాయావివై
 నీ యొనర్చిన యవిసీతిపేరి

పరిభవ పరితాప వహ్నిలోఁ దుకతుక
 నుడుకుచు, సుముఖ యౌ నొడుపు దక్కి

యున్న న న్నెఱుంగక, యొనరు తప్పినదారిఁ
 గొఁగిటఁ గదియించి, యిగతిఁ బొసఁ

గించితి దుర్దశ నించినసౌభాగ్య
 మున; కెది వెన్నంటి పొందఁ గంటి?

కంటె? దయితాఘనస్తన కనకకలశ
 రాఙ్గ్యతికరాభిమృష్టాంగరాగరంజ
 తమ్ము నీయుర మ్మిదె, మలత్తైలపంక
 శబల వేణీపదాంకాభిశంకితమ్ము.

౧౭

అల, దౌదవ్యులఁ జూచి లేచుమిషఁ, బీతైకస్థితిం బాపి; త
 మ్మలముం దే జనునోజఁ ద్రోసి పరిరంభంబుం; బ్రయాలాపకం
 బులఁ బాలుం గొన, కంపుచుం బరిజనంబున్ సేవలం, గిన్న న
 య్యలగుంబోడి, ప్రియోపచారములతో నన్వర్థముం జేసెదాన్

కని యేకాసనమందు నున్న యనుగుంగ్రాల్లంటల దా సర్వంఁ ,
వెనుకఁడాసి, ప్రియుండు, మూసె నొకయేదోనేత్రవాల్గన్నులఁ;
తనమేనం బులకల్ కలల్కొనఁగ, సంతర్హాసశీలోల్లస
ధృవగండస్థలరమ్య యా నపరకాంతక వంగి ముద్దుం గొనెక.

అల్లడుగుల నంటి వేడిన, రవంతయుఁ గూరిమి సూపఁ బోక, రా
వోడి, యతిగూఢదుష్కపటవర్తనుఁడా! యనుమాత్ర నల్లి, చె
ల్వుండు చనిసంత, నూరుపులుపుచ్చుచు, జేతలిరాకుఁ జన్నులం
దిడుకొని, చూచె నెచ్చెలుల, నింతి, భరంపడుబాష్పదృష్టితోక.

వరకాగించి బిగియించివైచి వసనప్రాంతంబు, నేఁ డేల స
త్వరనిద్రంగొ నెనింతి!యంచుఁ, జెలులం బ్రశ్నించునయ్యన్లకుక,
సరసాపాంగి యొసంగె సెజ్జ నవకాశం, బింత క న్మూయనీ
యరే!యంచుంగనలెత్తి,యొత్తిగిలి,యొయ్యకస్వాపదంభంబునక

పిలువం. బాన్పున మాటుపేరు నిడి, యావేగంబుతో విహ్వలా
కులయై ముద్దియ,యల్కతో నవమతింగూర్పంగఁ, జాటూక్తిదో
హలుఁడో చెల్వుండు,బుజ్జగించి,విఫలుండై మిన్న కే యుండుడుం,
నిలకించె జెలి యోరమోము నిడి వానిం,గ్లాని వద్దంచుఁడాక.

అలరుంబాన్పున నిర్వృ రవ్వలిమొగంబై పండి, లోఁ పంచుచుక,
బలుకుల్ మాని, స్వకీయగౌరవములం బాలించుకొంచుం, దమిక్
వెలి గానీక, శనైరపాంగవలనాప్తిం జూపు లేకమ్ముగా,
నలుకం బాసిరి దంపతుల్, సరసహాస్లాశ్లేషతాల్యంబుతోక. ౨౩

ఏమానో పరికింతుఁగాక యని, నే నెంతే బిగిం గొంటి; నే
మీ మాటాడఁడ యీ శకుండు? సరి; యం, చేణాక్షి బిట్టలై; నా
లో, మా యొండొరుతీఁపిచూపులచవుల్ పొంగారి రంగార, నే
నామై నవ్వితి; నించె నమ్మెలత ధైర్య మ్మాటఁ గన్నీ రొగిన్.

అలుకం ద్రోసి, ముఖేందుఁ బాణితలమం దానమునిం జేసి, వి
హ్వలయైయున్నెడ నొండుత్రోవఁ గన, కేబాదంబులకాత్రాల, తె
ప్పలలో నిల్వ కొకింతయుం, గుచతటీభాగంబునకా దూకి, బ్ర
ద్దలయా బాష్పముతోఁ దలోదరి, ప్రసాదమ్ముం గడుం దెల్పెదాన్

ప్రమదా సాంద్రవిలేపన స్తన ఘన ప్రశ్లేషముద్రాభిల
త్యము వక్షమ్ముఁ బదానతివృత్తికరవ్యాజమ్మునకా దాఁచుకో
గమకింతే? యన, నేది యేది? తుడువంగా నా, నటంచుం, జెలిం
దమిఁ గొంగింటఁగదించితిన్; మఱచెనంతకా, దాని నాయింతియున్.

తోరపు నెఱివేసి దువ్వుచుఁ గెంకేలి

కొనగోళ్ళమెఱుఁగుదూవెనలతోడ;

మొలక లెత్తిన లేత తళుకునవ్వలరవల్

పాతరలాడ మేల్కాతెంపయి ;

దిర మిది, ముగ్ధసుందరతరనయనాబ్జ!

వెలయించుచున్నావు వెలయుఁ దులయు

నొలయని కొంగ్రొత్తయెలపును బొలుపును,

రవిక లేకయె; యని, మివుల మురియు

చెలువుతలిమమ్మ చెంతన నిలిచియున్న
 స్నేహమధురాస్య స్వవయస్యమేలివాలు
 గనులసన్నల, సంతోసమున మునింగి,
 తొలగించని రెల్ల చెలులు, నవ్వలకు మిషల.

—౨౭

చిడిముడిపాటున నడరింపఁబడునువో
 బొమముడి, కనుదమ్మిపుపులు విరిసి,
 రసము వెల్లువ వాటి యెసఁగ, నట్టులు సాచి,
 వాని వారక చూచు; బూనికిమెయి
 దవిలింపఁబడునుబో తాలములో నోటికి,
 జీటిమాటికి మోవి జిందువొంది
 లేనవ్వువెన్నెల లాననమ్మున వెల్లి
 విరియు; విఱుగఁబోని సరణి బిగువు

గొనిన నెమ్మనమునఁ, దనువల్లి తొడిగిన
 పులకల నెడయొక కులికి యులుకుఁ,
 దరుణి! వాఁడు చూపుదారినిఁ బడుపాట
 మానసిర్వహణము కానిమాట.

—౨౮

ఏలా పదా ర్థాట? లీగోల, యేగోల
 యే లవవేళమే నెఱుగఁబోదు;
 హేల నావలిత తనూలత గా, బొమలో
 ముడిచి, వక్రోక్తుల ముంచియుడుట,

కూర్చిన నెచ్చెలుల్ కూర్కొని కూర్కొని
 చెవుల కెక్కించు టత్యవసరమ్ము;
 తనతప్పిదమ్మును దాచుకొంచుఁ బ్రయుండు,
 చాటువాక్కులు వల్కు సమయమందుఁ,

దళుకు నిద్రపు చెక్కుటద్దాలమూల
 మూలలనయుండి డుల్లి యుల్లోలతమము
 లశ్రువులు వెల్లువలు వాటి, యక్షయుగము
 విడివడ, వెడగువలెఁ బలవించుఁగాని.

౨౯

తెలిసెను నీకథల్; చనుము దిగ్గ నచోటికె; యేటికీ వితా *
 పలుకులు? నిన్ననంజనునె? పట్టున మావిధి యిట్టు లయ్యె; నో
 చెలువుడ! పేర్చి యీగతికిఁ జేర్పఁగ నీవలపుల్ స్వభావచం
 చల మగు మాదుజీవితము చప్పున మాసిన నేమి? తెల్పుమా!

ఉరమునఁ దారహారముల నొప్పుగఁ దాలించినావు; నాతి! బం
 గరుమొలనూలిగజ్జియలు గల్లున మ్రోఁగెడు; నూత్నరత్ననూ
 పురముఖరంబులంఘ్రు; లిటుమ్రోతలతోఁ బ్రయుఁగూడనేగుచుం,
 బరపెద వేటికే దెసలపైఁ జకితేక్షణముల్, వడంకుతో? ౩౧

మలయమరుత్ప్రసారములు మాసె; వికాసితమల్లికాపరీ
 మలభర మైన గ్రీష్మము క్రమంబుగఁ బాసె; గఠోరచిత్తు మా
 చెలువునిఁ దోడితేగలవె, జీవనదానఘనుండ. యింక? గో
 వుల మిరలింప నేర్చుదొర పో యశ మొందు ధనంజయుం డనన్.

ప్రాతఃకాలమునందు వచ్చి యిటు, నిద్రం బాపి తీ; వొందితిం
బ్రాతిక లాఘవమేచు; గౌరవముదూరంబయ్యె మాంద్యంబుతో;
బ్రీతిక నాకయిసేయ వేది! ప్రియుడా! వే బొమ్ము; నే జావనక
భీతిం బాసితి; గొండు బభ్యమిక; నీవే విందులే పీనులక.

ఆ యలిసీలలోలాలక బాలిక,

అలతిడెందాల మందులము మేము;

ఆ పుపువిరిబోడి యబల, ధైర్యం బాటి

కలక వాటిన కాతరులము మేము;

పూను నా తనుగ్రాతి పీనవక్షోజమం

డలమును, విపులభేదులము మేము;

ఘనజఘనస్థలాక్రాంతసు మ్మాకాంత,

తొడిబడుగతి నశక్తులము మేము;

వీంత యెంతయేని, వీంతవారలదోస

ములనచేసి, పటిమ వలను బాసి,

కాసువీనమునకుఁ గానివారల మపు

నలపు మేము గొనుట, తలచిచూడ.

౩౪

చనినవి ప్రియసఖసఖములు వలయముల్,

తమ మును వచ్చినదారిఁ బట్టి;

కొవిన కన్నీటి గోరంపుదార ల

నారతగతులఁ జెంపారు దారి;

విసినది పని పల్కాయనమంత్రమున ధృతి,
 చిత్తగహ్వరము చెచ్చెరన వీడి;
 అనినది నిల నింక నరనిముసంబు ని
 చో నని యేనాఁడొ మానసంబు;

ప్రియునిపయనమ్ము తప్పని దయినయంత,
 నన్నియును వానితోఁ జన నున్నయవ్వి;
 పోఁ దలంచితివో, నీవుఁ బొమ్ము జీవి
 తమ్మ! ఓర్వ నేర్తువు సుహృత్త్వాగ మెట్లు? ౩౫

క్రొండలిరాకుమోవితళుకుం గొఱుకన్, విడు మంచు, ద్రిష్టచుం
 గ్రొండలిరాకుచేయి, కొని భూకుటి, నిస్సరు మంచు, గోపముల్
 క్రందుకొనంగఁ జూచుప్రియురాలిని ముద్దిడుకోఁ గలట్టివా
 రొండఁగ నేర్చువా రమృత; మూరక ద్రచ్చిరి వేల్పు లంబుధిన్.

అల నిద్రంగొ నెఁజెల్పికాఁడు; గొను మీ; వంచుంజెలుల్ నోయి; ర
 వ్వలఁ, గీలించితి నాదుమోము వల పొప్పం దన్ముఖాబ్జమ్మునన్;
 దలమై పుల్కల నించు తత్కపటనిద్రం గాంచి, నేఁ గాంచితిన్
 బలువౌ సిగ్గుఁ; దొలంగె నయ్యదియు నవ్వాఁ డూనుపైధోరణిన్

గురుతుగ నెందుభూకుటియె కోపము, మానమె నిగ్రహంబు, నొం
 డొరుచిటునవ్వులే యనునయోక్తులు, దృష్టినిపాతమే ప్రసా
 దరసము; నట్టి ప్రేమము వృథా చెడె నేఁడు; ప్రియుండ! కాళ్ళపైఁ
 బొరలుచునుంటి వీవు; డిగిపోదు చెనంటికి నాకుఁ గిన్నయన్.

మన మను వొంద మానఁగదె మానిని! మానము; నేలుమూని క
నొనలఁ బదద్వయానతు ననుక; మును నీయెడ నెన్నఁ డిట్టి కి
చ్చ నెఱుఁగనిక్త, మంచుఁబ్రయకాంతఁడనక, మొగమట్టువెట్టియా
తనుతరగాత్రి, కి మృగక, తామరకన్నుల రాల్చె నశ్రువుల్.

తలకు మీఱిన మేలి వలపు పెంపులు వాఱ,
నించుకొఁగిటఁ గదియించునంత

వామశీకృతములై వలుదపాలిండ్లు పొం
గులు వాఱు పులకలఁ గులికి యాడఁ,

దీరని నెయ్యిమ్ము తియ్యిమ్ముపేరిమి
విగలితాంబరమైన వృథునితంబ

భరసుశోభనశోభ భరపడ, మానద!
చాలుఁ జాలుర యిట్టి జాల మనుచు,

సరస మృదుల మనోహరాక్షరముగాఁగఁ
బలుకు నా పువ్వువిరిబోడి, నెలపునందు
నిదురఁ జెందెనో! నాయెడ నిలిచిచనెనో?
కలిసిపోయెనొ నాలోనఁ? గానరాదు.

౪౦

పయ్యెడకొంగునం గొనిన వల్లభుఁ, డర్పిలి మోము వాంచు;వాఁ
డయ్యెడఁ గొఁగిటం బొదువ, సంగము లెల్ల మఱుంగు సేసికో
నొయ్యఁ బెనంగులాడుఁ; గను చూరక సస్మితవక్త్రయా సఖిం,
దియ్యనిమాట లాడ; దెద నిచ్చ నవన్నువ మ్రగ్గు సిగ్గునక.

అనునయవాక్కులకు నడల, కన్దులబోధల మాయఁబోక, పా
యని పవ లెల్లఁ బూనఁబడి, యాటనికోపము తీటిపోయె, రే
యిని, నొరుమోములందు నెలయించినచూపులలోని జాలి జా
ల్కొని వెలివాట, నాల్గుగలకుం, దొలిజాడల విస్మరించితాక.

ప్రేమనుమమ్ము వృంతమున వీడి పడెం; బ్రణయానుభావసు
శ్రీ మటుమాయమయ్యె;నిరసించినివృత్తములయ్యె నెయ్యముల్;
మో మటు వెట్టి కి మృనక పోయెఁ బ్రియుం; డిఁక ప్రీలి కూల దే
లా మహిలా! మనమ్ము! చనినట్టి దినమ్ముల నెంచియేనియుక.

చిరవిరహావ్యధం గడచి, చేరి, రఘోత్సుకముల్ నిజాంగముల్
వరల నెటో పవల్ గడిపి, బ్రాతిగ రేయి నవప్రపంచమం
దరిమురిఁ జొచ్చుప్రేయసుల, కాయశసారతకేలి యంతగాఁ
బరగ, దొగిం బరస్పరవివాసకథాకథనంబుపోలికక. రర

తరళలోచన మాలి తమ్మిపూవులజోలి,
సుమచాపుతూపులఁ జూపుగములఁ

దోరపు మేల్పచ్చతోరణమ్ములు గట్టె;
నావల నిడి మొల్ల పూవువిరులు

మల్లెలు మాలతుల్, మధురస్మితమ్ములఁ
బువులప్రోవులువోసెఁ బూవుబోడి;

నిండారు బంగారుకుండలఁ దడవక,
పొంగారు మొఱుగులపొంక మెసఁగి

చెమరుసూపిన చనుకట్టుచే వెలంది
యనువుపరిచె నర్థ్యక్రమ; మనుఁగుఁజెలువుఁ
జేగుదేరుడు నెలవున కింతి గూర్చె,
స్వాంగతతితోడ మంగళస్వాంగతమ్ము.

౪౫

తొడరి వ్యక్తాపరాధుండు ధృష్టుఁడు వాఁడు
కడుఁ గట్టువడి నాదునిడినయొట్టు
మేరకుఁ జనెఁగదా; మెలఁత! నేఁడు ప్రదోష
సమయాన నీదువేషమ్ము పూని,
చనుదెంచె; నించి మించినచెల్మిఁ బొరవడి,
కొఁగిలించుచు, నీవ కాఁ దలంచి,
తగ వివరించితిఁ దత్సంగమోద్యోగ
మునకు నట్టులు సాఁచు మనసునుబుకు;

నంత, మునిముచ్చు వాఁడును, నందరాని
మ్రానిపం డగు నిక్క మవ్వానిపొందు
పోకడ లటంచు, న న్నురమునఁ గదించి,
యిటకటమ్మున ముంచె; నిం కేమి యందు?

౪౬

పారిఁ జింతించి నతి, బటాంతమునఁ గప్పం బాదముల్; నర్మని
ర్భరహాసంబుల నాపుకోఁ దివురు; సుస్పృహంబుగాఁ జూడ; దే
డైర, మాటాడుచునుండ నేను, చెలికత్తెం జూచి యేదో యనుక,
వరరమ్యోదయ మింతికోప; మిటులే భాసిల్లుతక నిచ్చలుక.

అలరక, వ్యక్తమహాపరాధకలితుండై, చెల్వుఁ డేతేరఁగాఁ,
జెలియల్ నేర్పిన యెల్ల కాటుపలుకుల్ చిల్కంబలె బల్కి, య
వ్వలఁ బూవిల్తునియిచ్చు దప్పక లలిక వర్తిల్లఁ బూబోడి; మా
గ్ధ్యలనత్రేమనిధాన మెంతయు నమోఘంబుకమనోజ్ఞంబునుక

దవుదవ్వలన యుండుదారిని నిండాఁర,

గకవిక లయ్యె నుత్కంఠ యంటి;

చేరి రాఁ జేరువఁ జిందఱవందతై,

పెడమొగ మ్మిడియెఁ బేరిడుగడఁ దోడి;

పలుక నూల్కొనుపాట నులికి విప్పలు వాతె,

నింతలంతల యవు మంతు వెనిచి;

నెఱయింపఁ గొఁగిలి, మెఱయించెఁ గెంపులు;

చెంగు వట్టిన నల్లి చేర్చె భ్రుకుటి;

అడుగులం బడి దాసుఁడ ననినయంత,

బాష్పపూర్ణక్షణం బయ్యెఁ; బలుక నేల

వేయి? వేయి రూపులఁ గ్రాలె వెలఁదికన్ను

గలువ, కలితాగసుం డయి కాంతుఁ డడర.

౪౫-

ఏలా మైపువుదీవ వాడి వరుగయ్యెం? బాండుగండస్థలం

బేలా బేల! ముఖమ్ము? నం చడుగఁ బ్రాణేశుండు, సాజమ్ములీ

జాతుల్ వొమ్మని, గ్రీవ యావలితగాఁ, జార్వంగి, నిట్టూర్పుచుక,

వాలుంగన్ను కొలంకులందొరలుబాష్పమ్మాదెసకడుల్చె దాక.

నలి నోర్జారిన మాటుపేరునఁ గలంతంబాటి దైవాహతిన్,
చెలిమోలం దల వంచి, గోరున నిలం జిత్తించి లేఖంప నేఁ
దలకొంటిన్; సఖ వింటె? రేఖ లవియుం, దద్భావినీభావితా
మలరూపం బెలయించి మించు పరిణామంబుం గొనెన్ వింతగా.

అంతం గన్నులు చింతనిప్పులుగ, నయ్యబ్జాక్షి, మిన్నంటి, యా
క్రాంతక్రోధసాభివేశముమెయిం గంపింపఁ గెమ్మోవి, తా
నెంతే రాపడ నెల్లు, క్రన్ననఁ బ్రయోగించెన్, సుదుర్వార, మ
త్యంతక్షుభము, వామపాదమును, బ్రహ్మాస్త్రంబునట్టుల్ తలన్.

నెలఁతా! దంభకథావిధాశ్రయముభ్రాంతింద్రోయుమా వేగమా
వలఁ గర్ణజపవాక్సరంపరలతో బాధింపఁగాఁ బోల దు
గ్ధాలి! యివ్వనిఁ; దలంతువేని మది నిక్కం బంచు నీచొప్పు, నేఁ
డల నీయిచ్చ కొనర్చి నన్ను గుటి, ప్రోయాలా! సుఖంబుండుమా.

విని గంభీరము వారిదారవము, నుద్విగ్నుండు పాంథుండు బా
ష్పనిరుద్ధేక్షణుడై నిసిన్ ననరె, దుష్టస్వప్రవాసార్తి జా
ల్గనఁగా; జీవితహారి ఘోరవిరహాలాపంబు లట్లుండ, న
ర్థి, నెదం గిన్నఁకునుం జలాంజలులఁ గూర్చెన్ లోకమప్పట్టునన్.

తవిలినతమకానఁ ద్రావిన రతిఫల

రసపుమత్తునఁ గడు వసము దప్పి,

ఆత్మనఖాంకూర మంటి యంటినగంటిఁ

బొడఁగని, పొడమి నయిడుగడఁ బడి,

అరయ కొ-గాములు, బిరబిర నుర కెటో
 వెడలిపోఁ దొడఁగిన విరులబోడిఁ,
 బ్రేమనీమణి! యెటు నోయెదు నొడువనా?
 యని గ్రహించుడు నేఁ బటాంచలమున,

నొలయుచలము నచ్చలము నగ్గలముగాఁగ,
 మోవి నటియింప, నిడి మాఱుమొగము, సాశ్రు
 నయనయై, విడు విడు మింక న స్నటన్న
 మగువమేల్పుల్కు లేవాఁడు మఱచువాఁడు? గిగి

అలఘునిఁ, బ్రేమవిహ్వలు, గృహగతుఁ, బాదనతుం, బ్రియుక్ బిగిం
 దొలంగక, కాదు పొమ్మనుచుఁ ద్రోసితి విట్లు స్వతంత్రురాలవై;
 కలనయినక సుఖంబు నిఁకఁ గానక, జీవిత మెల్ల దుఃఖవి
 హ్వలముగ దుష్టరోషఫలితానుభవంబునఁ గుందు; మంగనా!

బాలా!, వల్లభ!-రోసమాగు; మెది గూర్పక దాననేజాలితి? -
 జాలిక్ మాకిటు; నాపరాధుడవు, దోసం బంతయుక్ నాదెకా! -
 యేలా, రావడి యెల్లువో, వగతు వీ! ; వెవ్వారిద్రామోల! - నా
 మ్రోలొక; - నీ కవువాన నేది!; చెలి; - నా పొల్పంద కిట్టెతిగా!

ఏలా సమాశ్లేష లీలావిశేషంపు
 లాలిత్య మెనయక, బేల నైతి?

ఏలా రసము జాలు లేలఁ, జంబనవేల
 వినమించి వదనంబు, నెట్టి నైతి?

ఏలా పరవశత్వ మోల మోలిమిఁ గొనఁ,
జెలువమ్ముఁ దిలకింప కలఁతి నైతి?

ఏలా తనివు గ్రాలఁ గ్రోలనై వాగ్గమ్మ
తమ్ముఁ, బలుకక దద్దమ్మ నైతి?

ననుచుఁ, గ్రొత్తకోడటికమ్ముననువు పెనగొ
నంగనై మెలంగిననాఁటిభంగి, యంత
రంగమున నెంచి, తరుణి శుభాంగి, రసము
రూ పెఱుంగునాపయిఁ బరితాప మెనయు.

౫౨

తప్పిదారినయేనిఁ దనరి యన్నామమ్ము
వర్ణించువర్ణముల్ కర్ణయుగళిఁ
బడినపాటన, తనూవల్లి యుల్లసితమై
నించు రోమాంచమ్ము నిట్టనిలువు;
నందచందమ్ముల కవు నెల వేవాని
మోముచందురుగోము లాముకొన్న

తమకానఁ దిలకించునిముసాన నోలమ్ము
క్రాలు మాటట చంద్రకాంతమ యయి;

చెలువ! చెలువుఁ డతఁడు, చేర నేతేరి, కం
తస్వయంగ్రహనికటపదసుస్థి
తుఁ డవునెడ, నడఁగినయుడుకు, క్రమ్మర, వజ్ర
మయము నామనమున మస్త మెత్తు.

౫౩

ఒనరం జెక్కిలి లక్కచుక్కలును, గేయూరమ్ముముద్రల్ గల
మ్మున, మేల్కాటుక వక్త్రసీమ, గనులకా మునొన్న వీడెమ్ముకెం
పు, నిటుల్, కోపముఁగూర్చుచెల్వుచెలువమ్ముఁబొద్దునంగంచిపూ
నిన లీలాబ్జమునకా సమాప్తి గొనె నేణీనేత్రనిట్టూరుపుల్. ౬౦

మునుకొని మున్నీటి కెన యననై పాటు
కన్నీటిదారల పన్నుగడలు,
వలగొన్న వలపుతీవలఁ బ్రియప్రియములై
ననుచునొట్టుల దిట్టతనపుఁబనులు,
వందలు వేలును బాదప్రణామంబు,
లతిదీన విహ్వలాభ్యర్థనములు,
ప్రబలమ్ములుగఁ గొంద ఆబలలు బందాలు
వైతురు ప్రియునకుఁ బ్రస్థితనకుఁ;

బేరుఫలముల లెస్స నూ, ప్రియతరుండ!
చనుము వటువాతనన, నీవు; వినఁగలాఁడ
వాపయిని, మనచెల్లి కీడైన యల్ల
చల్లనికబురు, నిజము, నాచాయనుండి.

౬౧

వలువం గైకొన దింతి, తా భుజలతకా ద్వారస్థలిం జేర్ప ద
ర్గలమట్టుల్, వడి దొర్లఁబో దడుగులం, బ్రస్థాన మీ వాఁగు మం
చలఁతం బల్కదు; మానివైచె బయన మ్మాతండ్, జీమూతని
మృగ మా వేలఁ, దద్రుకల్పితసరిత్కల్లోల ముల్లోలమై. ౬౨

కలదుపో కలిసినచెలిమికత్తెల్లపైనిఁ
 గొండంత నమ్మిక, యుండనిమ్ము;
 తలఁ పెఱింగిన కూర్చుచెలికానిపై నుంత
 చూపు మోపఁగ నీదు చుట్టి సిగ్గు;
 ఆవలించినపాటఁ బ్రేవులు లెక్కించు
 మాయదారిజగమ్ము, మచ్చరమ్ము
 నకుఁ బెట్టినదిపేరు, పకపక నగు నొడ్లఁ
 గని, తనమచ్చఁ దాఁ గానలేదు;

హృదయగహ్వరమున గొదకొని యనురాగ
 కలన మన్న జ్వలన మలముకొనియ
 జీర్ణ మయ్యె; నేమి చేయనేరుచుదాన
 నింక? నెనరునకొ వచింపుమమ్మ!

౬౩

ఓ సకిమిన్నలార! వినుఁ డొక్కటి సెప్పెదఁ; జొప్పడంగ నొ,
 ప్పాసరసుండు, సమ్మృఖిసమాగతుఁ డౌసమయానఁ, దేనియల్
 వానిలి సోనలం గురియఁ బల్కెడువేల, మదంగసంఘ మా
 యూసున నేత్రతం గొనునొ, యొప్పునొ కర్ణత, రాదెఱుంగఁగాక

నీలకచా! నిసర్గరమణీయతకుకొ నెల వొచు, మేలిమిం
 దేలెడు నీదు మేనిపువుదీవ, సదానతిమాత్ర మంజుభూ
 పాలసితంబయై, భయ మెసంగఁగఁజేయుచు నున్న దిట్టు లే
 లా? లలితాంగి? క్రుంగుచు ననల్పచిరోపచితవ్యధోద్ధతికొ.

పలుమరు వల్లభుం డిటులు ప్రశ్న మొనర్ప, ననూనమానవి
హ్వాల, వలరాచెయిం బదను వాటి న యాటవ ముల్చి కల్చి యా
చిలుకలకొల్కి, యెల్లు గలసీమ నిరుద్ధముగా, ధృతాన్రవాః
కలనల, నాస్తి కించి దసి కారణ మంచు వచింప దా నెటిన్.

పొసరి వియోగవేళ విషముం డతనుం డెసఁగించె నిమ్మెయిం
దనువువకుం దనుత్వము; దినమ్ములు పెంపఁ దొడంగె నంతకుం
డును దయమాలి; నెయ్యుండ! కడుంగడుఁ గొంటివిసీవుఁ గోపమున్;
మనుట యిఁకెట్టులో నుమనమల్ ప్రమదల్ భువి, నిట్టులైనచోన్?

కామిని! మేలె వామత యికం బదముల్ గొని వేడు వానిపై?
నే మని యన్నఁ, గిమ్మనక, యెంతయు నీదయఁ గోరుచున్నవాఁ
డామొగి; నంచుఁ బల్కఁగ వయస్యలు, కోమలకోపవేగ యా
కోమలి కన్నులన్ నిలదు, కూడదు, కన్నడ ద్రశు, వయ్యెడన్.

ఇరవుకొనంగఁ దొల్త మనయిర్వరమే నొకటే; యనంతరం
బరయఁ, బ్రియుండ వీవు, బ్రియురాలను నే; నట్లుపైని, భర్త వీ,
వరుదుగ నేను భార్య; ననఘాత్తుండ! వజ్రకఠోర ఘోర దు
ర్భర చిరజీవితమ్ము ననుఁ బాయదు, పాపఫలంబుగా నిటుల్.

కాల మ్మంతయు ముగ్ధ! ముగ్ధత వితా గావింపఁగా నేల? ని
ర్వేలక్రోధముఁ బూనుమా; కొని ధృతిన్, వేవీడుమా యార్జవం;
బీలీలన్ సఖి వల్కఁ, గల్గి యనె— భాషింపంగదే మెల్లగా;
నాలించుంజుము మన్మనస్థి న్నితఁడు వాడంచున్ వెఱింబెంచుచున్

ఈనడిరేయి నేయెడకు నేగెదవే కరభారు! నీ విటుల్?
ప్రాణగణాధికుండు ప్రియవల్లభుఁ డున్నెడకున్; భయంపడం
గా నయి చిక్కిపోవొకొ, నికామసహాయవిహీన? వ్రాని విల్,
దానుగఁ, బంచబాణుండు కలండుగదా కఱకై పిఱుందనన్!

సవలీలాకమలాహతుం డితరకాంతాస్పష్టదస్తాధరుం
డు వరుం డొక్కఁడు, పుష్పాడిం గలఁగినట్టుల్ కన్నులన్ మూసి, ని
ల్చి, వెనం బల్మఱు ముద్దులం గొనియె నోలిన్ భ్రాంతితో డాసి, క
న్ను విరుల్, కుడ్డలితాననాబ్జముగ నెంతో యూఁడు కాంతామణిన్

ప్రిదులునుగాక హృత్పుటము వే; తనువుం దనువుం బొసర్చుఁగా
కదయుఁ డనంగుఁ; డింక నెది యకాఁ జపలప్రణయుండు వానితో?
మదవతి! యంచు, రోసమున మానక పల్కుచు, నెంతయుం, బదిం
బదిఁ బరపెన్ దృగంచలము వల్లభుతో వన పక్షులొక్కి తాన్.

సుమకోమలీ! గాఢతమసమాశ్లేషవి
శేషక్రమమున విశోషతమెయి

జలజల రాలిన చందనద్రవరజః
పుంజమ్మనన్ విరిపూలపాన్పు

గరగర కర్కశకర్కశమై పోయెఁ
గనుఁగొంటె యిది? యంచుఁ జనవుఁ బెంచి,!

నను హఠాత్తుగ నురమ్మున సమారోపిత
నొనరించి, యా మాయపనులయతఁడు,

మోవి స్వచ్ఛందముగ సారె ముద్దుగొనుచు
నల పదాంగుశ్చేతో జఘనాంబరంబుఁ
దొలఁచినైచి, రేకెత్తిన వలపు గొలువ,
వలయునవ్వలికతలఁ దా నొలసె నొలపు.

౭౪

నెఱయించి మృదు పదనీరజ ప్రణిపాత
మందసనూరంభ మహితశపథ
ముఖ్య విధివిధానములు వేలు, నెఱి నిరా
కృతుఁ డయి, ప్రత్యుత్తరతరుణమున
మొనయుడు స్థలనమ్ముఁ బ్రణయినీగోత్రాది
కములఁ బ్రేయస్తరుఁ డమరిచికొను
వ్యాజమొక్కటి యూతగాఁ జెవిఁ జేర్చి బో,
కతిదీర్ఘ విరహ కృశాంగి, యతివ,

యసహన సఖి శ్రవణవివరాప్తిరూప
క ప్రమాద పర్యాకులతాప్రమేయ
యై, వివిక్తగృహమ్మున నస్ర మురల,
వేడినిట్టూర్పు పుచ్చుచు బిట్టు వనరె.

౭౫

గొదకొని ప్రాణముల్ గుడెగొని వీధిగు
మ్మముదరి నిలుచుండి, మమత నిండి,
విరిసిన కన్ను తామరపూలు వేలుగాఁ
గూరుచుప్రియుఁ డరు దేరుదారిఁ

జూపు లోపినదాకఁ జూచియుఁ జూచియుఁ

బవ లెల్లఁ బులుఁ గాడు పరువు దొఱఁగి,

తెరువులు మఱువులై తెఱపి నూపని కాఱు

చీకటి జగము గ్రసించునంత,

నతిహతాశఁ దూలి, యశ్రువు లిల రాల,

నడు గొకండు లోన నిడి కడంకఁ,

బాంధవనిత యొకతె పరికించె మెడఁ ద్రిప్పి,

యేల రాఁగఁబోల దింత? ననుచు.

౭౬

చిరవిరహఁగతుం బ్రియునిఁ జేరఁగఁ దొందర నొందుడెందముం
దొరసి యెటో పవల్ గడపి, తొయ్యలి, వట్టికబుర్లతోడ రా
తిరిఁ గడుఁబుచ్చుచుం జెలులు తేలిచి పోమి, నిదేమొ కుట్టెనం
చురువడి లేచి, దీపశిఖ నొయ్యన నార్పెఁ బటాంచలంబునక.

విసర త్సంద్రపరాగ లంపట రట ద్భ్రంఘాంగనాసంగతో
ల్లస దుద్యాన రసాలమంజరి సమాలంబంబుగా నిల్చి, మే
నెసఁగం గప్పి తనూత్తరీయకముతో, నీ వేడ్చి డగ్గుత్తిక,
వసముం దప్పచు నుందు, పూర్వులకుఁ గంపం బొంద వక్షోజములో

విని, నేఁ బోయియ వత్తు నన్న పలుకులో విస్రబ్ధనై, స్తబ్ధతా
ర్థి నుపేక్షించితి దూర మేగు చటు సారెక నిల్చి వెన్నూచు కాం
తుని; నేఁ జిక్కితి శూన్య కేతనమునందుం; బోవు నావ్రాణములో;
మనియుందుం జిర కాలమిల్లె; భయమాత్మం బాయుడి మీరికక

మదిఁ జింతింప కొకింత ప్రేమపరిణామంబున్, సుహృద్వాక్య మే
యదియుం గా దని, కిన్కఁగొంటి, వెది కార్యం బిట్లు? చేజేత నీ
వె దలం బోరనఁ బోసికొంటివి లయాభీలానలాంగారముల్
గదవే! నీదుసరణ్యరోదనము లింకం జాలుఁ జాలుం జెలీ! ౮౦

మృదితం బయ్యెఁ గపోలపత్రకము నెమ్మిం బాణిరోధమ్మునం;
బొదలెం బీతములై వరాధరరసమ్ముల్ వేడినిట్టూర్పులన్;
గుడురై కుత్తుకలోన సశ్రువు వడంకుం గూర్చెఁ జన్దోయికీఁ;
ముదితా!త్వత్ప్రియతంగొ నెఱిగినుక; కాఁబోమేము నీకామెయిన్

అలరుంబొన్నననుండి లేచి యల శూన్యావాసగేహంబునన్,
ఫలనిద్రారతుడైన చెల్వునిముఖాబ్జంబుం బరీక్షించి, న
ర్మిలి ముద్దంగొని, పుల్కలం దొడుగుడున్, ప్రీడాభరానమ్రయా
చెలిని జెల్పుడు సారె ముద్దగొనె, నాన్లేషంబుతో నవ్వుచున్

వలరాజుబలువిండ్లువలె నొప్పు కనుబొమల్
తొడరుభంగముమెయి ముడివడంగఁ,
బొదువుకో మది విపక్షదిగుపస్యానడం
బంబు, తాఁ దల యూఁచె నంబుజాక్షి;

కని యది కృతసమస్కారుడై వైలక్ష్య
మూని, మానమ్మున నుండెఁ బ్రియుడు;

కనలి కెంపులు వాఱు గండమండలమున
మార్కొగమ్మును బెట్టె మగువమిన్న;

జాలిచూపులజాలుతోఁ జాల వ్రాలె
నడుగువిరితమ్మిపూలపై ననుఁగుఁ జెలుపుఁ;
డైనపెద్దలయొద్దననైన విడువ
రాప్రియులు భళా! సమయోచితప్రవృత్తి.

౮౩

మన ముత్కంఠము గాదు; కైకొనవు కంపంబుం జనుల్; పుల్లలం
దను వొప్పారదు; మోము చెమ్మగిల; దాతం డీశీతుం డైనయం
త, నధీరంబయి, వాని కైవస మగుకొ మత్స్వంత మాయత్తమై;
కన దొండేదియు; నిర్వహించు టెటు లింకం గోపము దోపముకొ!

పొరయికకైన కాతరత నాతురదృక్ప
రంపరల నవలోకింపఁబడియు,
దోయిలించినకేలుదోయి యశాదలఁ బూని
వీడక వేమాలు వేడఁబడియు,
నిపురాకుచేతన చిపురాకుదువ్వల్వఁ
గొని జాలి బ్రతిమాలుకొనఁగఁబడియు,
నచ్చంపుబ్రణయంపు టమృతంపుజా లెల
యించుకొఁగిటఁ గదియింపఁబడియు,

దొడరునిర్దయ నది యెల్లఁ ద్రోసివేసి,
పయన ముడుగక కడఁగుడుఁ బ్రాణసఖుఁడు,
దయిత, దయనీయ, తొల్తొల్లఁ దనదుజీవి
తాళ, నవ్వల వాని, నాయతిఁ ద్యజించె.

౮౪

అల నావచ్చుపథంబునక నిలిపి నేత్రాబ్జాతపత్రంబు, లా
విలయా ప్రేయసిడెంద మ్మ పెనమునక, విశ్లేషరూక్షజ్వర
జ్వలనజ్వాలలఁ దప్తతప్తమున, నాపాండు స్తనస్థానమందు,
లలికరూపఱుచుండు, బాష్పములుతోడోడ్డుల్లి, యుచ్ఛాంకృతిక

తలఁ బాదంబులమోపి, త్రోవఁబడి, చింతామోహవైక్ల బృని
శ్చలచిత్తంబున, మాన మూసి, యటు ప్రస్థానంబ సాగించుచె
ల్వు, లతాతన్వి, త్రపాభరాలసలుత ల్లోలాశ్రుపూర్ణక్షణం
బుల వారించె, వడంక నూర్పులఁ గుంచుల్, పూనిజీవాశఁదాక

మిత్రవిశ్లేషాప్తి మెఱుఁ గాటి విరిదమ్మి
పువువలె స్లూనమ్ము, మివులఁ బాండు

ర మృహర్మఖతుషారకణమ్ము తెఱఁగున,
నస్వస్థతానశనాతికృశము,

సాలసమ్ము విరాళి, నతిమాత్రవిధురమ్ము,
లంబలోలాలకలాలితమ్ము,

మత్స్యాగతాభంగ మంగళావసర సం
జాత కాతుకకలా స్ఫీతతరము,

రమ్మ, మారోపితాటోపరంజితమ్ము,
సురతకేళికలాపాలసరస, మా సు
మాంగివదనమ్ము, మత్పీత మాదరమునఁ,
దలమె వర్ణింప నలువ కా చిలువకైన?

ఇటు లిల్లాలికి జెల్లునే? ప్రమద నై తివ్వేల; బాజారునం
బెటులం బెట్టిన వందె లివ్వ; సహజప్రీడాధనల్ చాస; లం
చిటు దేహస్మృతిగన్న మీఁద, మునుకోస్త్రీ, గ్రన్న నస్వీడనుత్తట
పుంభావముదొత్త, నాపయిఁబ్రయుంగాంతున్, విలోలాక్షి తాన్

పుపువిల్కానిదురమ్మమెల్లు తుదిపొల్పుం గన్న యావెన్క, సా
రె విలోకించుచు మించుబోడి త్రపతోఁ బ్రేయస్తరుం, జాచి చే
చిపురాకున్, గలితాంబరంబు నరసెన్, క్షేపించెఁ బూదండతు
న్కవడిన్ దీపముపైఁబడం, బతికనుల్ గప్పెన్ స్మయ మ్మొప్పఁగాన్

చను, మింటింటఁ గలారు జవ్వనులు, పెల్చన్ నాతి! ప్రశ్నించి ర;
మ్మనుఁగుంజెల్వులుకూర్తురోనతు? లితండంఁఘుల్ తలందాల్చుతో
త్త నరాదో? పిశునోపదేశముల నిట్లల్లం గడున్ మేలె? యెం
దునువిచ్చిన్న మయేనిన్నే హము, ప్రియుల్ దుఃఖానువర్త్యల్ సుమీ

ఉడుగక నిట్టూర్పు లుడుకున దహించు

నెఱికిఁ బాల్పడినవి నెమ్మొగమ్ము;

మూలమూలల నోలి గాలించి యున్నూలి

త మృగుగతి కయ్యెఁజు మ్రోడంద;

కొనఁ జాల దేలీల ద్దణకాలమే మీల

నము నించునియతిఁ గన్గలువదోయి;

కఱపుకాటక మయ్యెఁ గలనేనిఁ బ్రియచంద్ర

ముఖదర్శనము తాపపుంజహరము;

కడుపుకూ డయ్యెఁ బవలురే లడరునేడ్పు;
వాడె నానాఁట మెయి; పాదపతితు దయితు
న ట్లుపేక్షించి, కాంచితి నపుఫలమ్ము;
నేర్పితిర మాన? మిపు డొడి నింపుకొనిర?

౯౨

ఇక నేఁ డాదిగఁ గోపమేని, మఱి యెం డేదేనిఁ, గావింపఁ, బా
తక కర్ణేజప వాక్కులం, బ్రియునిపైఁ; దస్విప్రయోగాప్తిఁ, జం
ద్రకలాగౌర, స్ఫుటాట్టహాస, నిశయుఁ, బ్రావృడ్లునచ్చన్నది
జ్ఞీకరం బైన దినం బాకం డయినఁగానీ పోవునేమో వృథా?

ఇది కృష్ణం బనఁ, గృష్ణమే;—సితము నా,నిం కేది కాకున్న?—బో
వుద, మిడ్డే;—యిట నాఁగిపోద, మదియొప్పుక వేగమే; యంచు, నా
యెదకుం దప్పక ముక చరించినయతం డీనాఁడు, నా కన్యఁ డ
య్యె; దరాందోలిత! యైనవా రవుదురే యెవ్వారికిం బూరుషుల్?

పరమావృప్తియబోధలుం, బదయుగాపాతమ్ములుక, సర్మని
ర్భర చేతోహర వాక్చమత్కృతి, పరీరంభక్రమంబుల్, హఠా
త్పరిసంచుంబన, మిట్టిపోడుములఁ గోపం బాఱునుంగాని, నే
నరయక వీడఁ దలంపఁ; గర్జ మెది? పాయం డాతఁడుం జిత్తముక

తనరం బెద్దలమోలఁ గన్నుల నిరుద్ధం బైన కన్నీరు, పె
ల్చన లో నేగి, వియోగసంభవమనోజాతాన్ని సంసిక్త మ
య్యెను, తన్వంగిముఖంబునుండి వెలియయ్యెంజమ్ము తద్ధామ మొ
య్యన నిశ్వాసభరాకులాలిసరణివ్యాజం బుపాత్తంబుగాక. ౯౩

మొగ్గిభూభంగము నేర్పితింజరము; కన్కాతల్ భృశాభ్యస్తముల్;
నగ వాఁపంగల నేర్పు శిక్షితము; మాన మ్మార్జిత మ్మొంతయున్;
బిగువుం బూన స్థిరీకృత మ్మొడఁడ; వేవేల్ కోపసంభారముల్
తగురీతిం గడియించితిన్; ఫలిత మా దైవం బెఱుంగుం జెలీ!

రార మ్మొక్క రహస్య మంచు విజనప్రాంతమ్మునం జీరఁ దా,
నారాత్సమనఁ జేరి, మీఱఁ గుతుకం, బాసీన నైతిన్; శ్రవో
ద్వారంబం దెదియో వచించునెఱి కొవాఁడట్లు, వాఁ డప్తు, ప
ల్కారాముం దాడి, పూనెఁగొ; ప్పధరబింబం బానితిన్ నే నొగిన్

కనుజాడం బడఁబోదు ప్రేయసి; సరితాంతార శైలేంద్ర ప
త్తనరా ట్వుక్కణ కోటు లడ్డములు దొడవ్వైనయవ్వీటి; కి
ట్లని గు ర్తించియు, గన్ను దుడ్చికొని, పాదార్ధావరుద్ధోన్నతా
వనియై, యట్టులు సాచి పాంథుఁడు కనెం బల్కాటు నాచక్కిన్.

చక్షుఃప్రీతి పొసంగి; పొంగఁ జనవుల్, స్వాంత మ్ముపాయాంతరా
చక్షాణమ్ముగ, దూతికాముఖవచస్సారంబు, లాక్షణేషతీ
లాక్ష్యాద్యుద్భృతభోగభాగ్య, ముఖలం బట్టుంచు, డీదో ముదం
బాక్షామాంగిగృహంబుపొంతఁగల రథ్యో రాకయుంబోకయున్.

కాంతాలకాంతా! లతాంతావలీకాంత

మల్పేతరము తల్ప మనువుఁ గొల్పఁ,

గాంతుండు, మాఱటకంతుండు కాంతామ

ణీసంతతికి, వాఁడు, నేర్చి మెఱసి,

తఱిసినంతఁ దనంతఁ దాఁ గోకముడి యంత

యును వీడి, యాపాడి మొనయు పసిఁడి

మొలనూలుముడివాలుమొనఁ గీలుకొనిపోలుఁ

గటితటమ్మున నిల్చె క్షణముమాత్రఁ;

మింత యెఱుఁగుదు దృఢముగ నింతి; వాని

యంగసంగమ్ము పొసఁగినయవల నా తె

ఱంగు, వానిహొరంగు, నెసంగురతము

విధ మ దేమియో యెట్టిదో విధికి నెఱుక.

౧౦౧

నాపెయే భర్తహర్షోపరిస్థలముల,

నాపెయే మెట్లపైకొప్పులందు,

నాపెయే నిక్క మాశాపకాశమ్ముల,

నాపెయే దాపున, నాపె దవుల,

నాపెయే ముంగల, నాపెయే వెనుకన;

నాపెయే సు మ్మిరువైపులందు,

నాపెయే నగళుల, నాపెయే సరణుల,

నాపెయే పవళుల, నాపె నిశల,

నాపెయే యెల్లెడల నయ్యె నరిది దోప;

విరహవిధురునకున్ నాకు, వెలఁది దక్క

నితరలోకమె కనిపింప దెందు, నెప్పుడు;

బలుకఁ దరమె యి య్యుద్భుతా ద్వైతసిద్ధి!

౧౦౨

పరిశిష్టము

జలదాటోపమలీమసమ్ము నభమున్ సారెన్ సబాష్పాంబకం
బులనీక్షిలచి, మనోహరుండః విరహమ్ముం గూర్తువేయేని...యం
చలఁతిన్ సానుడిసన్ను వల్వఁగొని, యొయ్యన్ రాయుచున్ నేల, ప్రే
ళులతోఁ జేసినచేతలందుఁ జెలిపల్కుల్ వొందె వ్యావృత్తతన్.

స్మరరసవాహినీప్రబలసంతతపూరసముద్భృతుల్ ప్రియుల్,
చిరగురుసేతురోధములఁ, జేరువ నిల్చియుఁ, గాంక్ష దీఱఁ బో,
కరిదిఁ బరస్మరోన్ముఖుల యై, లిఖితప్రతిమాంగపాళి, దృ
క్సరసిజనాలసీతము రసమ్మును గ్రోలుచు నుందు రెంతయున్.

కలపం బంతయు జాటిపోయెఁ జనులం; గన్దోయి నీతాంజనం;
బల, బింబోష్ఠము మృష్టరాగము; సరోమాంచమ్ము నే; నింతయుం
దెలియంబోవునుహృద్వ్యాధాగమము, దూతీ! పల్క దేలామృషల్
లలి! న్నా నార్థము బావి కేగితి విటుల్; కా దా శతుం జేరఁగాన్

వసన మ్మూడ్చినఁ, బూర్వమట్లు కలహింపఁ బూన దాయస్తయై;
పొసఁగంగొప్పనఁగొన్న, మోవిగొఱుకంబో, దొప్పప్రభంగ; మే
కసరుం జూపక యొప్పగించు స్వయ మంగమ్ముల్ హతాలింగనా
వసరంబందు; సవీరపద్ధతిఁ గొనెన్ వాల్గంటి నేఁ డల్క-లోక.

కడఁగి యచ్చపు పచ్చకపురంపుతమలంపు
 రసమున నొక మొన రంజితమ్ము,
 కమ్మని యగురుపంకమ్మునంకమ్ముల
 నేమించి యొకెడ మలీమసమ్ము,
 తొడరి యొండెడ గండవొడులదుమారమ్ము
 వెలిజమ్మునిమ్ముల విలసితమ్ము,
 ఒకమూలఁ గ్రాలు లత్తుకతోడి యడుగుతా
 మరపూలగుఱుతుల మానితమ్ము,

వలిత వలి తరంగాభోగ విలసితముల,
 నలివిసీల లోలాలక లులితకుసుమ
 సంతతులఁ జాటుచున్నది, సకియయత్త
 రీయవరము, పల్పకలఁ బ్రియ రతమ్ము.

౧౦౭

రమణ సుమోద్భేదరంజితయై, విరి
 పానువుఁ దటుకునఁ బాసి తొలఁగి,
 మలచి కూర్చిన మేలిమానికమ్ములగోడ
 నఱమోడ్పుమెడ సుత్తమాంగ మూఁది,
 మొలకనవ్వులమొవ్వములు వాతెఱ నిసిఱిం
 తలు పాటు మురువున నిలిచియున్న
 ప్రియురాలిఁ, ప్రియుఁడు, స్ఫురిత మధరముగఁ, గ
 న్బొమలనన్నన మెల్ల ముద్దు గోరె;

పంతమాక్తికకాంతినంతతులు ప్రతిఫ
లించుచెక్కుటద్దాల బాలించువదన
మంశుకాంచలమున మూసి, యలఁతి నూఁగఁ
గుండలస్తబకము, లూఁచెఁ గొమ్మ తలను.

౧౦౮

అల యన్యాయమేమేఖలారణిత మీ వాలించి, యాలింగనా
కలనం బొల్పుచు, వేగ విశ్లేషభుజాగ్రంధిఁ బడల్పొంట, నీ
యిల నెచ్చో నిఁకఁ జెప్పకొందు? నది యింతే నెమ్మదిఁ నమ్మదీ
చెలి, సర్పిర్మధుయుగ్భవ ధృహవచఃశ్వేత భ్రమీ భ్రాంతయై.

ఎసఁగి కంటికి మంటి కేకమ్ముగఁ గాఱు
కన్నీరు చుట్టవక్కాల కనిచె;

నంత యింతయుఁ గాక పంతగించినచింత
నాప్తవృద్ధుల కెల్ల నప్పగించె;

మూనఁబోవని యసామాన్యదైన్యంబును
బరిజనంబులఁ బీల్చి పాచిపెట్టె;

రేపురేపాడి యుద్దీపించుతాపంబు
గూర్చునెచ్చెలులకుఁ గొనరి యొనఁగె;

చొడరి యెడమన్నిఁ బొడమిన దుఃఖ మెల్ల
నిట్టు లందందు భాగించె నింతి; వింటె!
కడు బడలుచున్న దూర్పులఁ బడి, సఖుండ!
నిర్వృత్తిం జెందఁగల దికి నేడొ రేపా.

౧౦౯

తొలుదొల్త నాయురస్థులమునఁ దల సూపి
పొడముపోడిమి కయి, పొంగు వాటి,

బటువులై దిటవులై బలుపువాటినవి నీ
యమలవక్షఃపీఠి నధివసించి,

యొప్పురునేతత్పయోధరమ్ములు; నిరి
తేనెసోనల మించి తీయనయిన

నీకుల్కుల పల్కుల నేకీభవించియ
పాసె మాగ్ధ్యము మదాభాషణములు;

ధాత్రికంతముఁ ద్రోసి త్వత్కంతసేమ
నీహ నానంజితలు నాదుబాహులతలు;
మఱచితే? యీప్రహోళియు నెఱయఁబోదొ
నీదుమార్గమ్ముగా సుంత! నిర్దయుండ! ౧౧౧

ప్రణయక్రోధపరాచియై, కపటనిద్రాముద్రలక మూసి లో
చనముల్, పండియయున్న తక్ దఱిసి పెల్చుక, నీవిబంధంబు నూ
ల్కునుభీతిం జలియింప లేతలిరువేళుల్, మెల్లఁ గైకో విభుం,
డనుసంకోచకలాచితమ్ము గటి నయ్యాలోల కూర్చెక్ బిగిక్.

ఏలా మోము చెమర్చె; నెండఁబడి; - యెంతే రాగి కన్నోయి? త
ల్లోలాలాపదుషాక్త; - మాలులితముల్ చూర్ణాలకల్? గాలి; - బో
కాలెక్ బొట్టటు? సోఁకె బైట; - సొలవుండ్లకొంటి? వీత్రిప్పటక్; -
జాలుంజాలు జబాబు దూతి! ప్రణ మోష్యమ్ముండు నేమందువో?

ఉడుగ గృహప్రవేశవిధ మొక్కనిరోధముఁ గూర్పఁబోదు; తా
నిడదు పరాఙ్ముఖమ్ము; వెడలింపదు రోషకషాయితాక్షరం;
బడరిన యార్జవమ్ముపస యాఱని తెప్పలతోడి చూపులం
దొడి, జననిర్విశేషముగఁదొయ్యలి యొయ్యన నెయ్యనింగనె

అలరం బ్రీతి, ప్రియుండు పూనఁ బటుచొర్యక్రీడ, వ్రీడాదరా
కులయై వేఁడెడుచేడియం గని యనంగుం డేకధానుష్కుఁ, డు
త్కలికా సారతయుద్ధముల్ ముగిసి, స్కంధావార మప్పట్టునం
దెలయఁశూన్యముశూన్యమై, మరలిపోయెన్ స్వీయమార్గమునన్

అలుకం, బల్లవకోమలామల, మలక్తాకంబు, శింజానమం
జలమంజీరము, మన్మథాలసము, సచ్ఛోభంబు, నౌ కాలితోఁ,
బలుమారుం బ్రణయాపరాధవివశస్వస్వాంతచేఁ గాంతచేఁ
దలపైఁ దాడితుమెచ్చుచుండుఁగడుఁగందర్పండునిచ్చల్ మదిన్.

ఇక నాహార మభీష్ట మిమ్ము సకి! కాదే, నీ రహోవృత్త, మె
త్తి కడుం గుత్తుక, యెండవైతు నడివీధిన్ నే, ననం జిల్క; నె
ల్తుక, గూఢస్మితమై, త్రపానమితమై, లోలమ్ము, మో మోరగా
నొకటుల్ వెట్టె, సమీరవక్రీత దలార్థోస్మీలదబ్బంబటుల్. ౧౧౭

తొలఁగింపబడియును దొలఁగింపఁబడకున్న
పాంసువు లందందుఁ బరిధవిల్లఁ,
గనుఁగొని క్రీడింపఁ గన్నులవిందుగాఁ
గన్నులపులుఁగులమిన్న లెల్లఁ,

జివికి జీర్ణము లైన చీకుకొంపలలో వ
 నరు దర్శిడకులాంగనాకులముల
 నిట్టూర్పుగాడ్పులు నిట్టనిల్వన జర్జ
 రితములు వొనరింప గతులు దప్పి,

పుడమిఁ బడుచున్న పీ క్రొత్త మొయిలునుండి,
 బిందువులు ప్రావృడవసరానందనములు;
 చెలువులం బాసి గాసి కొ చెలువలమొగ
 ము లను చందమామలఁ జల్పి మలినములను.

౧౧౮

హేమించి నేమించు హిమకణమ్ముల నల
 జడివాన యను నూహఁ గొలుపువానిఁ,
 దుందముల్ నిండ నిందిందిరమ్ములకుఁ గ్రొ
 వ్వలపువిందులు వెట్టు మెలపువానిఁ,
 జూడ లెక్కకు రాక సురభిలమ్ములఁ బరా
 గముల నువ్వెత్తున గగనమునకు
 నెత్తి, యప్పాటన యెల్లవలంకుల
 మొగముల వెడఁజల్లుతగవు వెనిచి,

కలిత కుంకుమాంక స్తన కనకకలశ
 భర సమాస్ఫూలనోద్గతినిరతి నెఱయఁ,
 ద్రావి హరిణలోచనలనీత్యారిముఖము,
 మలయుచున్నాడు హేమంతవూరుతుండు.

౧౧౯

సుందరపానపాత్రమున శుభ్రరుచిం బ్రతిబింబితాత్ముఁ డా
చందురుఁ డోర్చి స్వాదుమధుసారముతోడ నిపీతుఁడై, వడిక్
డెందమునందుఁ జొచ్చి, సడలించి యడంచె ననూనమానినీ
బృందనిరూఢమానపదవిం; గొనె నంత నదే ప్రసన్నతఁ.

కులుకుమిటార్ల జాఱుముడికొప్పుల నొప్పెడు మల్లెపూలక్రొ
వ్వలపులజాల్ గుబుర్కొన సువాసితముల్, మలయాగతమ్ము, లా
వలదొర పేరుపోరితముపద్ధతి ఖన్నతఁ గన్న యన్నుమి
న్నలచెలికాండ్రు, గ్రీష్మపవనమ్ముల ని మ్మగురాత్రి రాత్రినూ.

పోకలు వేలు మేలియైలపుక్ మెలపుం గొలుపం, దలిర్చి యే
డాకులవౌ ననంట్లపయి నాకలితమ్ములుగా నెకాయకిం,
గోకనదౌఘగంధములు, గ్రొత్తరతమ్ముల ప్లానమా వధూ
లోకముచెల్చి మంధరములుం, దగు, మారుతముల్, శరన్నిశిక్.

వరణీయ రమణీయ తరుణీమణీ ముఖేం

దుస్ఫుర త్వేదబిందువులఁ దడిసి,

హేలావతీ లోల నీలాలకావళి

సారెసారెఁ గదల్చుసరణి మెఱసి,

బింబాధరీవార పృథునితంబస్థలాం

బరములు చుంబించుపరువు లొరసి,

మదవతీ మదనతీవదశాకలిత కద

నగ్గాని నెడలించునాణె మెనసి,

మాధవప్రియ మాధవ మహితకల్య
మం దమూల్యమ్మునందు, సమండలీల
వీచుచుండు, సమీరము, వికచ విమల
కమల పంక్తి పరాగ పరిమలభరము.

౧౨౩

కపురంపుపొడితోడి గండపుమేల్పొడి
పూతఁ బొండురతర యాతనులత,
వేసినవీడెమ్ము వీడనిపోడిమి
నరుణమ్ము నవపల్లవాధరమ్ము,
తవుజంతరపునీటి తానానఁ గెంపులై
ధౌతాంజనములు కన్దమ్మిపువులు,
ముడిచినపూవులమొగిఁ జెక్కు చొదరక
గంధబంధుర మురుకైశికమ్ము,

పాముకుబుసంబుడంబుసావాసమునకు
నట్టులం జూచు చీనిచీనాంశుకమున.
వేష్టితము లంగములు గాఁగ, వెలఁదు లెల్ల
సరసదర్శనల్ వేసవిసంజవేల.

౧౨౪

పడఁతుక! లెస్స యెంతయుఁ బవల్; నిశికాదటు;-చాలుఁజాలులే,
జడమతిదాన వీ వ్రవిడ! చాలునటే క్షణదాక్షిణ్యార్థమం
దడరుసగానఁ బోలఁ బగి-లంగనలార! వినుండు, సున్నయా
నెడఁ బ్రియుతోడికూటమి, యిసీ! యవి రెండు నిఁకేల? కాల్పనే?

మందమందప్రకా రాందోలి తోడ్పూత
 సమ్మదిత పరాగ సరసతరము,
 సూచిసంభేద్యతా సూచితాపరిపత
 తాస్మాదాంధతామిద్ర సంతతమ్ము,
 అనిలవేగధ్వస్త తృణకుటీరాగ్రభా
 గావత చ్చిద్ర లభాంతరమ్ము,
 కేహకర్మవ్యగ్ర గృహిణీ కుచద్వయీ
 స్వేదాపనోదన వాద చణము,

లలిత కందలదల సముల్లాస భాసు
 రమ్ము, రసబిందుబృందము, ప్రావృడవస
 రాగమమ్మున సమ్మోదయోగభోగ
 భావితుల నొనరించదో భావుకులను?

౧౨౬

ఏణీశాబవిశాల లోలతర నేత్రేందీవరప్రేక్ష్య, య
 క్షీణోరోరుహసంప దూర్జిత కలాశ్రీ లాలనావేల, ను
 శ్రోణీభారవిసమ్ర, కమ్రవచనాస్తోకప్రకారాధ్య, నా
 ప్రాణమ్ముల్ పారిఁ గొంచునున్న యది శంపాతన్వి, నున్జాపులకా.

తతహా నప్పొలయల్క-నుల్కినిసి, నేత్రమ్ముల్ కడుంద్రిప్పి, ప్రో
 ధతితో నాతలపై హఠాన్నిహిత మాకల్యాణిపాదాబ్జ, మా
 యతమై పొల్చె, నలక్తకాంకము, స్వధామార క్తమంజీరముకొ,
 శతప్రతాధిక కాంతికాంతము, మహాసాభాగ్న చిహ్నంబటుల్.

తవిలి కాందారిమాందారిప్రోద్ధున నూత

నాంబుదరవమహాడంబరంబు,

నదరుపాటున నిసి నాలించి, కబళించు

వెఱ, వేటిఁడితనమ్ము పెరయ, విరుల

తలిమమ్ముపయినుండి తటుకున లేచి ని

ల్బడుపాటఁ గళవళపడుచుఁ బరిజ

నమ్ములు సంభ్రమ మిమ్ముకో లేనెత్తు

జతనమే, యెఱుంగక జాలు వాటి

పాటు కన్నీరు వృథుకుచద్యయమువేరి

కొండలం బడి చిద్రువలై కుతలి డుల్లఁ,

బాంధునిల్లాలు తలపోసి ప్రాణపతిని,

ముక్తగద్గదస్వరముగఁ బొగిల్చె మగుల.

౧-౨౯

అకలంక మృమృతంపుబావి చెలిదా నచ్చంపుకెమ్మోవి వీ

డక పల్కాటును గ్రోలఁ బాల్పడిననాటంబట్టియుం, దృష్ట, చె
ల్లక, వృద్ధిం గొనఁ జొచ్చె; నుజ్జ్వలమహాలావణ్యసారంబు పొం
దిక నచ్చోట నెసంగుచున్నయదిగాదే? యింకనుం జోద్యమే?

*

*

*

గనఁగాఁ బాంధునకాశ్రయం బొసఁగరీగ్రామంబునం; బాంధ! పూ
ని, నిసిం దొల్త వివాహమంటపమునకా నిద్రించి, పాంధుండు, నూ
తనజీమూతరవశ్రుతిం గలఁగి, కాంతం జీరి, బి ట్టేడ్చె, బె
ల్చన; భీతిల్లుఁ గరంకడండవతనాశంకకా జనం బాసుతక. ౧౩౧

కాంతా! కొన్నియ నాల్కిఁకం గడవుమా కన్నూసి; యాదాఁక ది
క్రాంతమ్ముల్ విమలమ్ము, లేను నటులే కాలంబుఁబుత్తుం; గడుకొ
సంతోషంబునఁ గూడువార మవలక; సందేశ మొప్పార, న
త్యంతం బీ విడుమా జలాంజలులు దుఃఖావాప్తి కింక ధృతిక.

అంబుజనేత్ర! నెమ్మది నుపాత్తమయేని నమర్ష, మద్ది నీ.
కుం బరమప్రయోజనమె కూరుచుఁగాక, మతేమి సేసెడుకొ?
బింబఫలాధరోష్ఠి! మును నేనె యొసంగిన కూర్మికాఁగిలిం,
జంబనముం, బిరాన, వెనుసూడక, క్రమ్యర నిచ్చిపుచ్చుమా.

చినుకుంబూసలపేర్లు, నీరమున సంసిక్తమ్ము వస్త్రమ్ము, జీ
వనజాతమ్ములపత్రముల్, తుహివముక్తా లేయరుక్కాంతి, చం
దనగంధమ్ములునుం, దదింధనము, తెన్నంగా రసస్థితముల్;
కొను నిర్వాణము నె ట్లికకొ మనసిజక్రూరచ్ఛటాటోపముల్?

అలరకొ శారదజాహ్నవీధుని, నిజం బాతన్వి; నుజ్జెక్కి ఘల్
పులినంబుల్, భృశలోలలోచనవరంబుల్ సంచలత్థంజనం
బులు, తద్బంధనసంతతార్చిత తత భూచాప చాండాలమం
డలపాశంబులు శూన్యకర్ణములు, కందర్పండు హృధుండునుకొ.

ఒండొక మిష వెట్టి యుల్లస న్నృదుపదాం
గుళిపల్లవమ్మునఁ గొంక కవని
| వాయుపనికొ వ్యగ్రభావ మచ్చుపడంగ,
శితశబలమ్ము లాశ్రితవిలోల

తా లాలితమ్ములు తారకమ్ములు నలు
 వారు లోచనములు సారెసారె
 నావహించుననుగ్రహమ్ములవహికిఁ గా
 వినరుచు నాపయి, ముసుకుకొన్న

నాన నానమ్ర, మంతర్ధృతానురూప
 వచన, మీషత్స్వర దధర భాసురమ్ము,
 వదన, మిర వొంద, నను హృదావాసుఁ, బొలఁతి
 వలుకరింపమి ప్రీలించు స్వాంత మెల్ల. ౧౩౬

జలజాతాననయురువుల్ కదలికాచారుప్రకాండంబు, లా
 కలకంఠీతిలకమ్మురాజదవలగ్న మ్ముల్లస ద్వేది, యి
 మ్ములఁ గందర్పసృపాభిషేకమునకుం బూరించి లావణ్యని
 ర్మల సారంబుల న్యస్తముల్ కనకకుంభంబుల్ స్తనంబుల్ సుమీ.

అలవునఁ దారహార మది యా హరిణేక్షణిబ్బరంపుగు
 బ్బలపయిని బ్రసక్త మయి పాయక వ్రేలుచు నున్న; దాణిపూ
 సలకును నిట్టిచోప్పు లన, సంతత మారదురంతచాప దా
 సుల మగు మాచరిత్రములు శోధన సేయఁగ నేల వేటుగాకా?
 * * *

కడఁగి యన్యోన్యసంగ్రథితమ్ము లా నెట్టి
 నిపురాకువ్రేలుల సవరు నూపి,
 నెమ్మి నీషన్నమనమ్ము నేలిన మేలి
 కేలుదామరదోయిఁ గీలుకొలిపి,

కడకొనునూర్పులఁ గంపితాధరదలా

న్వితముఁ బ్రస్ఫీతనిర్వేదలక్ష

ణాలక్ష్యమాణమ్ము, నామీల దమల నే

త్రాంబుజాతాంత వాంతాంబుపూర

భరము, భవదీయముఖమును, బడఁతిమిన్న!

కొన్నదైన్య మ్మసామాన్యగుణముగ, నను

దినముఁ దలపోతు వెవనిదో దృఢసుహృత్త్వ

మిట్లు; శ్లాఘ్యుడా? నింద్యుడా? యెవఁడు వాఁడు? ౧౩౯

చెలి!నస్వృత్తుఁడు, సౌమ్యుఁడుకొ, గుణగుణస్ఫీతుండు, ప్రేయస్తరుం
డలఘుం, డెంతయుఁ గూర్చువాఁ డిటులు ముక్తాహారుడై నీపదం
బులమ్రోలం బడినాఁడు; కైకొనుము పూబోడి!యురస్సీమఁ; బైఁ
దలి! లే దింకొకదారి, నీహృదయసంతాపంబు శాంతింపఁగాక.

తనరం గన్గొని బాటసారి యొకఁ డంతస్సారసీలంబు, నూ

తనముకొ, మేఘము, నాత్మమందిరముప్రాంతంబందు, డెందంబునకొ

మునుకొఁ గొందలపాటు చేడ్పడియె, నన్లంబొల్తి తాఁబేర్చికూ

ర్చిన దుర్దాంతచితానలమ్మపొగ యకొచింతకొనమాకాంతకుడై

అల లతాంతాస్తుచే నాకాంతయై విలీ

నత నెనయుచు నున్న విత మెలర్పఁ,

బరు వెఱింగిన హతాత్పరిరంభసంరంభ

మునఁ జెల్వుపేరురమున మునింగి,

రసముపూరమ్ము శీర్షమ్ముబంటిగ, జగ
 మ్మునెఱుక యేవంక మొనయఁబోక,
 మునుకొన్న యా మేలిపెనఁకువలం దన
 రకము నవ్వానితమకము నెమకి

కొనుకొలందికి మీఱి, నెక్కినువ్రమోద
 సాగరోల్లోలకల్లోల సరణిఁ దేలి
 యాడు పూబోడి రమణి; యవ్వాఁడు రమణు;
 డవనిఁ, దక్కువారలు నావి నాలుమగలు.

౧౪౨

బాలా! మౌఁద్యమ! శీలమా! చలమ! చాపల్యంబ! కోపంబ! నో
 మా! లోలత్వమ! యిద్ది, యశావనదశాప్రారంభదర్పంబ! నీ
 యాలా పానన సుస్మిత స్తన సితంబాక్లేష లీలా విశే
 షాలకహృన్నిహితంబులకజగము స్వస్థ; బాహ్యఁ డార్తార్థుఁడుక

పెలుచం బొమ్మనియెక వలత్తునువు తస్మిరత్న ముద్రూలతక;
 జెలుపుండుంగొనె లోచనద్వయపుటిక, శీర్షమ్మునం దానొడుల్;
 తెలిపెం గేతన మింతి కన్మొనల; నా ది క్కాతఁ డూహించె; నీ
 లలినిక నేరిచి రాప్రియుల్ గురులమ్రొలక గూఢసాంగత్యముక

ఓ లోలాలక! శూన్యదృష్టి వయినావో నేఁ డిటుల్ వేనిచే?
 నేలావణ్యమనోహరాకృతి భవత్రేక్ష్యస్థితిం గ్రాలెనో?
 పాలిక లోఁ దలపోతు విట్లు లిఖితప్రఖ్యాంగకశ్రేణితోఁ,
 గేలం దాలిచి నిండుముద్దు మొగముం గెందమ్మి, గన్మాతతోక

చలన మ్మొందునుగాక చూపు, కొనుఁబో స్థలిత్యము రత్న మే
ఖల, వే ప్రేలునుగాక సంఘల గుచోత్కంపమునకొ రైక, నై
చ్చెలి! నే నా శతు గారవింప జనఁజూ, సిద్ధము; విద్ధముగా,
నలుకం జిత్తము బీటువాటి, యఱఁబో, కాలో నిలం జాలుచోక

తవునర్మోక్తులపేర్చి నానతిఁ బ్రవృత్త మ్మా రతివృత్తయం
బవుమిఁడం, బువుబోడి, నానఁబడి, యొయ్యందా ల్చెమద్వస్త్ర; మే
నవు దంచుం గయికొంటిఁ దద్వసన; మ వ్లా యింతి, నీవేస మి
స్తు నహవ్వా య నె; విస్మరింపఁగలనే పూసంత యాపల్కులక?

చెలివీనుంగవఁ బ్రత, మశ్రుకలితాక్షిద్వంద్వమం దాత్తక
జ్జలముకొ, రాగముమోవి, బాదముల లాక్షాసారముం, బూర్వమ
ట్లొలయంబోదు; వృథా దలంతు నెద వార్తోచ్చిత్తి నైష్ఠ్యమీ
వ; లిఖింపంగల దింతి లేఖ మెటు సంభారంబుఁ గోల్పోవనై?

కనుచూ పోవదయేని, సుస్థిరరసాత్కంఠ్య మ్మెటుల్ వన్నడుకొ?
గొనెనా పూనికి మానముద్ర, స్ఫురణాంకూరమ్మెటుల్ మోవిపై?
మన మానో నియతమ్ము ధ్యానమున, మై మానించునేపుల్లలకొ?
బానరం గోపము నాటితమ్ము, నవలా! పోఁ ద్రోలి, న న్నేలవే.

అయనయమ్ములజాడ లనల కొత్తినదాని,
సిగ్గు లెగ్గులు నోరసిలినదాని,
జాల్గొన్న రసమున సంప్రవృత్తమయైన
దాని, మోమోటము లేనిదాని,

నొందినవివశతఁ గ్రిందుమీఁదుల యైన
దాని, నీహితకల కైనదానిఁ,
గడచినరాతిరి గడఁగి నల్పినదానిఁ,
బూనిక గోవ్యమ యైనదాని,

సారె స్మరియించి, యానందసారపూర
మున మునుంగుచుఁ, బెద్దలమోలఁ, బ్రియులు,
రుచిర హాసముచ్చేద రోధ మంధ
రామిలత్తారముగ నిల్చి రయ్యదనున.

౧౫౦

మునుకొని ప్రాచుర్యమునకుఁ గాకుండ గో
త్రవిపర్యయంబు శ్రోత్రములదారిఁ
బడి తప్పిదారిన, కడు గభీరమ్ము హృ
త్కుహరాంతరమ్ముఁ దూఁకొనినయంతఁ,
గృంతనమ్ముగ మర్మవృంతసంతతి కది,
తలిమమ్ముపయి నన్గుఁజెలువుతోడఁ
బవ్వళించియయున్న పల్లవాధరి శ్రోధ
వైక బ్యవిధురానుభావ యగుచు,

మార్మొగ మ్మిడఁ గడఁగెఁ; దా మగుడ నుడిగెఁ;
దొంటికవచమ్మె యమ్మెయిఁ దొడిగె వెండి;
కాని, చనుబంతు లెడనేయఁ గలుగ, దేక
భుజలతం గొన్న రమణుతోమ్ముననయుండి.

౧౫౧

అలినీలాలక, కన్ను మి న్నెఱుఁగుచాయం బోదు; ని ల్వెల్ల మ
త్తిలె, నెత్తిం బడు జవ్వనంపుమద మాతీరౌట; మాస్వాస్థ్యముల్
తొలఁగెఁ దప్పు; తదంగనాంగములయందుం గద్దు లావణ్య; మ
గ్గలమై మాదునెడందలందుఁ బెనుపొందం జొచ్చె దాహంబొగిన్

వేనకు వేలు చుక్కలును, వెన్నెలతేఱును, దీపదీప్తి, వై
శ్వానర తేజమున్, మణులు, వారనిసౌరుల మీఱియున్న, నే
మో, నలుమూలలుం గవియునుగ్రతమమ్ములఁ దోచె, నాకురం
గీనయనన్ క్షణం బెడసి, కేవల మొంటిగ మన్ని చొప్పడన్.

ప్రథితానంగమహాహవాంతమున నా వాల్గంటి, ప్రిడాశ్రమ
శ్లథహస్తాబ్జమునన్, రహాగలితవస్త్రమ్ముం గొనం జాల, కా
విధి నంగమ్ము జడాంగసంతతి రసాప్తిం దాచుకో నోడి, స్వీ
య ధవాంగంబున లీన యయ్యె, ధృతసర్వాంగీణభావంబునన్.

చెలులారా! వినుఁడా; సుశిక్షితము మీచే నల్ల వాగ్జాల మా
లలి వర్షించితి; మాన మూని, చల మేలం జాలితిం; బ్రేమవి
హ్వలుఁ డాచెల్వుఁడు, మండలీకృతకుచద్వంద్వంబుగాఁ గౌగిటన్
బలిమిం జేరిచి పేర్చి, న, న్నధరబింబం బొనె న వ్విల్కఁగాన్.

పొడముఁ గందనగాయ వడఁకు డిందనిచాయఁ;

దోచుఁ బల్కులలోనఁ దొట్రుబాటు;

లావేగలోలత యతిశయల్లఁగ నుల్ల

మల్లడతల్లడమై కలంగు;

నెనయుఁ దనుత్వంబు తనువల్లి మెలమెల్లఁ;
 గనుకొలంకులు నిండి గండి వెట్టి,
 కన్నీరు మున్నీరుగా నుర్వరం బాటుఁ;
 బొదలి చింత దురంత, వదన మెండుఁ;

బొసఁగునెద్దాని కిది యెల్లఁ బూర్వరంగ
 రచన, యా రోస మవల బిరానఁ ద్రోసి
 వేసితిం; జెలి! వంద్య లా వెలఁదిమిన్న
 లెంతయుం, బ్రయ మెవ్వారి కిది నిజముగ.

౧౫౬

మాత! మానని రోష మహితామయమ్మునఁ
 జాల పీడిత నయి జాలిఁ దూలి,
 ప్రేయ స్తరుని వాని వేఁ జేరుమేరక
 నేరక యిరీతి దూర మైతి;
 బలిమిమై నలవు పెం పొలయఁ దదాలయ
 సీమ న న్నా మొగి నాముకొన్న
 ప్రేమమ్ము నేమించి హేమింపఁ గొంపోవఁ
 గల వలంతులు చెలుల్ గానరారు;

చలము మాని, మాని కలఁచులాఘవభీతి,
 వాడు, తనకుఁ దాన వచ్చు మచ్చు
 లుడిగెఁ; గాల మురక గడచుచున్నది, జీవి
 తము చలం బటంచుఁ గుములు మనము.

౧౫౭

చెలువుడు, నోరు రాకయె వచించును బూనిన స్వప్రయాణవార్త,
లలితకాత్రి, గోరపువిరాళి భృశార్దితయై శిరమ్ము వి
హ్వలత నమించి యొక్కక్షణ, మాపయి, నాతనిఁ గాంచి, వచ్చితీ
వలఁకుడ! యెప్పుడంచు, నరయమ్ముగఁ గొఁగిట గ్రుచ్చి హెచ్చెదాన్

అరయ నెయ్యది వృద్ధగురుజనశారవ
భావగమ్యమ యపుత్రోవఁ బోవు;

బొరయుచుందుర యెందు నిరువురుఁ జీటికి
మాటికిఁ జేడ్పాటు మాటమాట;

నహియింపఁబడు నేడ వహియించునయభయ
ధోరణి మందోవచారవార;

మెద్దానికి వైచి యొద్దిక నడ్డగాల్,
మూసి యావలఁ బెట్టు, మొగ్గుసిగ్గు;

లెందు నమ్మలయ్యలపైని బొందువడిన
యొట్టుసొట్టులు నమ్మక మొదవఁజేయు;
నదియుఁ బ్రేమమె? ఫరిచయ మగునుగాక;
యేల యందుఁ గోపాలతాపాలగోల?

౧౫౫

చూపుకోపుల కగ్గమై పరగఁ బ్రయుండు,
మొనసె, గన్నటు, దరముకులనంబు;
వాడు వేడుకపడి పజ్జ కేతేరఁగా,
మోమటుల్, న్యగ్భావ మోముకొనియె;

బరువారుసరసత స్పర్శమ్ము నటియింప,
 వెలి కవు తగ వూనె, నలకలట్లు;
 మాట మాటన కల్పి మాటాడుపాటన,
 నెఱసె శైథిల్యము, నీవివోలె;
 బోయె నప్పుడపుడ పోయినపోకగాఁ
 బులుఁగు మాసి రోస మలరుబోడి
 మిన్న, కున్న సిగ్గు తెన్నున, గ్రన్నన,
 దయితుఁ డడుగు లంటి దాసుఁడ నన.

౧౬౦

తరలతరంగభంగపరితాడితచాలితమై, నితంబ, మా
 పరువున లీల లేల, నల వక్షము విస్తృతమై తలిర్పఁగా,
 సరసిని నీఁదులాడు నవసారసలోచన, తా, వయస్యకుం
 గర మనురక్త సక్తవలె గన్నులవిందులు గూర్చి పేర్చెడుక.

* * *
 స్మరసమరావసానమున సౌరతకేలి విమర్ద భేద సం
 స్ఫురితతర శ్రమాంబుకణ పుంజ భర చ్ఛురితమ్ము, పాండుర
 మ్ము, రుచిర, మర్థమీలనసుముద్రితనేత్రము, సుందరీముఖాం
 బురుహము, నెంచియుం, బిదిలిపోవొ, మనఃపుటమా! సహస్రభా?
 పయన మ్మిప్పుడ తప్పరానియెడఁ, బోవక వచ్చు, నేలాత్వరలో?
 దయతో నిల్వము రెండొమూడొయడుగుల్లన్దొందు నీమోము నే;
 దయితుండా! ఘటికాప్రణాళవిగల ద్వారాభమా సంసృతిక,
 నియతం బీజని, గద్దొ లేదొ, మరలక నీతోడిసాంగత్యమే!

*

*

*

.

*

అమరుకకవిసంస్కృతకా
వ్యము తెలుఁగునఁ గూర్పఁబడియె, బావన వృషవ
ర్షమునం గార్తికసితపం
చమి స్థిరపాసరమునందు, సరసస్ఫురణాఁ.

*

.

నాయికాదివివరణము

* కృతీముఖము	౨౭ మధ్యమ
౧ వ పద్యము-సర్వమంగళాధ్యానము	౨౮ అనుకూల, స్వాధీనపతిక
౨ శివధ్యానము	౨౯ ముగ్ధ, అనుకూల
౩ ప్రగల్భ, సంభోగశృంగారము	౩౦ శత్రుడు
౪ ముగ్ధ	౩౧ ముగ్ధాభిసారిక
౫ కుపిత	౩౨ ప్రోషితపతిక
౬ ముగ్ధ, ధృష్టుడు	౩౩ శత్రుడు
౭ కుపిత, అనుకూలుడు	౩౪ ముగ్ధ
౮ వంచిత	౩౫ ప్రవత్స్యత్పతిక
౯ అధీర, ప్రగల్భ(తాడనము)	౩౬ కిలకించితిము
౧౦ ప్రవత్స్యత్పతిక	౩౭ మధ్యమ
౧౧ అనుకూల	౩౮ ధీరాధీర, ప్రగల్భ, మధ్య
౧౨ ప్రవత్స్యత్పతిక	౩౯ కుపిత
౧౩ ప్రవాసి	౪౦ ప్రవాసి
౧౪ కుపిత	౪౧ నవన్నుష, ముగ్ధ
౧౫ కలహంతరిత	౪౨ కుపితులు, అనుకూలురు
౧౬ అనుకూల, చతుర, స్వాధీనపతిక	౪౩ కలహంతరిత
౧౭ అనుకూల, ఋతుస్నాత, ధృష్టుడు	౪౪ చిరవిరహసంగతులు
౧౮ ప్రగల్భ	౪౫ వాసకసజ్జిక
౧౯ అనుకూల, దక్షిణుడు, ధూర్తుడు	౪౬ ధృష్టుడు
౨౦ కలహంతరిత	౪౭ కుపిత, అనుకూల
౨౧ అనుకూలురు	౪౮ ముగ్ధ
౨౨ మృదుకోప, ముగ్ధ, శత్రుడు	౪౯ కుపిత
౨౩ ప్రణయక్రోధము, అనుకూలురు	౫౦ వంచిత, ముగ్ధ, అన్యాయసత్తుడు
౨౪ ముగ్ధ	౫౧, ౫౨ కుపిత, (తాడనము)
౨౫ కుపిత, అనుకూల, ధీరలలితుడు	౫౩ కుపిత, ముగ్ధ, అనుకూలుడు, ధీరలలితుడు
౨౬ ధృష్టుడు	

- ౧౪ ప్రవాసి
 ౧౫ మత్త, ప్రవాసి
 ౧౬ కుపిత
 ౧౭ ధీరాధీర, మధ్య, ధీరలలితుడు
 ౧౮ ప్రాథ, స్వాధీనపతిక
 ౧౯ కలహంతరిత
 ౨౦ ఖండిత, ధృష్టుడు
 ౨౧ ప్రోషితపతిక
 ౨౨ అనుకూల, స్వీయ, భవిష్య
 త్పథికుడు
 ౨౩ ముగ్ధ
 ౨౪ భావప్రగల్భ
 ౨౫, ౨౬ ప్రాథ
 ౨౭ కలహంతరిత
 ౨౮ కుపిత, ధీర
 ౨౯ ప్రగల్భ, అనుకూల, అన్యాయస్తుడు
 ౩౦ ముగ్ధ, మధ్యమ
 ౩౧ నవాభిసారిక
 ౩౨ ధృష్టుడు, మధ్యమ, ప్రాథ
 ౩౩ కలహంతరిత
 ౩౪ ప్రాథ
 ౩౫ ధృష్టుడు, ప్రాథ
 ౩౬ ప్రోషితభర్తృక
 ౩౭ ప్రాథ
 ౩౮ ప్రవాసి
 ౩౯ ప్రోషితభర్తృక
 ౪౦ కలహంతరిత
 ౪౧ కలహంతరిత
 ౪౨ ముగ్ధ, స్వాధీనపతిక
 ౪౩ కుపిత
 ౪౪ ప్రగల్భ
 ౪౫ ప్రవత్స్యత్పతిక
 ౪౬ ప్రవాసి
 ౪౭ ప్రవత్స్యత్పతిక
 ౪౮ ముగ్ధ
 ౪౯ ప్రాథ
 ౫౦ ప్రాథ
 ౫౧ కుపిత
 ౫౨ ముగ్ధ, కలహంతరిత
 ౫౩ కలహంతరిత
 ౫౪ కలహంతరిత
 ౫౫ కలహంతరిత
 ౫౬ ప్రోషిత
 ౫౭ స్వాధీనపతిక, ప్రియపరాయణ
 ౫౮ వైరినీ, మధ్య, ప్రగల్భ
 ౫౯ ప్రవాసి
 ౬౦ అనురక్తుడు
 ౬౦౧ ప్రగల్భ, స్వాధీనపతిక
 ౬౦౨ ప్రవాసి
 ౬౦౩ ముగ్ధ, స్వీయ, అనుకూలండు
 ౬౦౪ అనురక్త, అనురక్తుడు
 ౬౦౫ స్వీయ, ప్రగల్భ, శత్రుడు
 ౬౦౬ స్వీయ, ధీర, ప్రగల్భ, శత్రుడు
 ౬౦౭ ప్రాథుడు, ప్రాథ
 ౬౦౮ స్వీయ, మధ్య, ప్రగల్భ, స్వాధీనపతిక
 ౬౦౯ స్వీయ, ప్రగల్భ, శత్రుడు
 ౬౧౦ పరకీయ, కన్య

౧౧౧ సాధారణ	౧౩౮ అనురక్తుడు, పరకీయ
౧౧౨ స్వీయ, మధ్య, స్వాధీనపతిక,	౧౩౯ ముగ్ధ
అనుకూలుడు	౧౪౦ ప్రగల్భ, కలహాంతరిత
౧౧౩ స్వీయ, ప్రగల్భ, శత్రుడు	౧౪౧ ప్రవాసి
౧౧౪ స్వీయ, ధీర, ప్రగల్భ, శత్రుడు	౧౪౨ ప్రగల్భ, స్వాధీనపతిక
౧౧౫ స్వీయ, మధ్యమ, స్వాధీనపతిక	౧౪౩ ముగ్ధ
౧౧౬ కుపిత (తాడనము)	౧౪౪ జారుడు, జారిణి
౧౧౭ స్వాధీనపతిక, ప్రాథ	౧౪౫ పరకీయ, రక్తుడు
౧౧౮ వర్షాగమము	౧౪౬ కుపిత, ప్రాథ, అనురక్త, శత్రుడు
౧౧౯ హేమంతము	౧౪౭ స్వాధీనపతిక, అనుకూలుడు
౧౨౦ మధుపానము, చాటూక్తి	౧౪౮ విరహిణి, పరకీయ
౧౨౧ గ్రీష్మము	౧౪౯ కుపిత, అనురక్తుడు
౧౨౨ శరత్సమీరము	౧౫౦ మధ్యమ, స్వాధీనపతిక,
౧౨౩ వసంతప్రభాతము	అనుకూలుడు
౧౨౪ వేసవిసాయంసంధ్య	౧౫౧ కుపిత, అనురక్త, ధీరలలితుడు
౧౨౫ ప్రోషిత	౧౫౨ జారుడు, పరకీయ
౧౨౬ వర్షాగమము	౧౫౩ విరహి, ప్రాథుడు
౧౨౭ అనురక్తుడు	౧౫౪ ప్రాథ, స్వీయ
౧౨౮ కుపిత	౧౫౫ ప్రగల్భ
౧౨౯ ప్రోషితపతిక	౧౫౬ కలహాంతరిత
౧౩౦ పరకీయ, రక్తుడు	౧౫౭ కలహాంతరిత
౧౩౧ ప్రవాసి (కరంకదండము=మరణ	౧౫౮ ప్రవత్సృత్పతిక
సుంకము)	౧౫౯ ప్రణయనిర్వచనము
౧౩౨ వర్షాకాలపు ప్రవాసి	౧౬౦ స్వీయ, మధ్యమ
౧౩౩ కుపిత, శత్రుడు	౧౬౧ పరకీయ, జారుడు
౧౩౪ విరహిణి, విరహి	౧౬౨ ప్రవాసి
౧౩౫ అనురక్తుడు, పరకీయ	౧౬౩ ప్రవత్సృత్పతిక
౧౩౬ ముగ్ధ, స్వీయ, అనురక్తుడు,	* కృతి సమాప్తి
౧౩౭ అనురక్తుడు	

